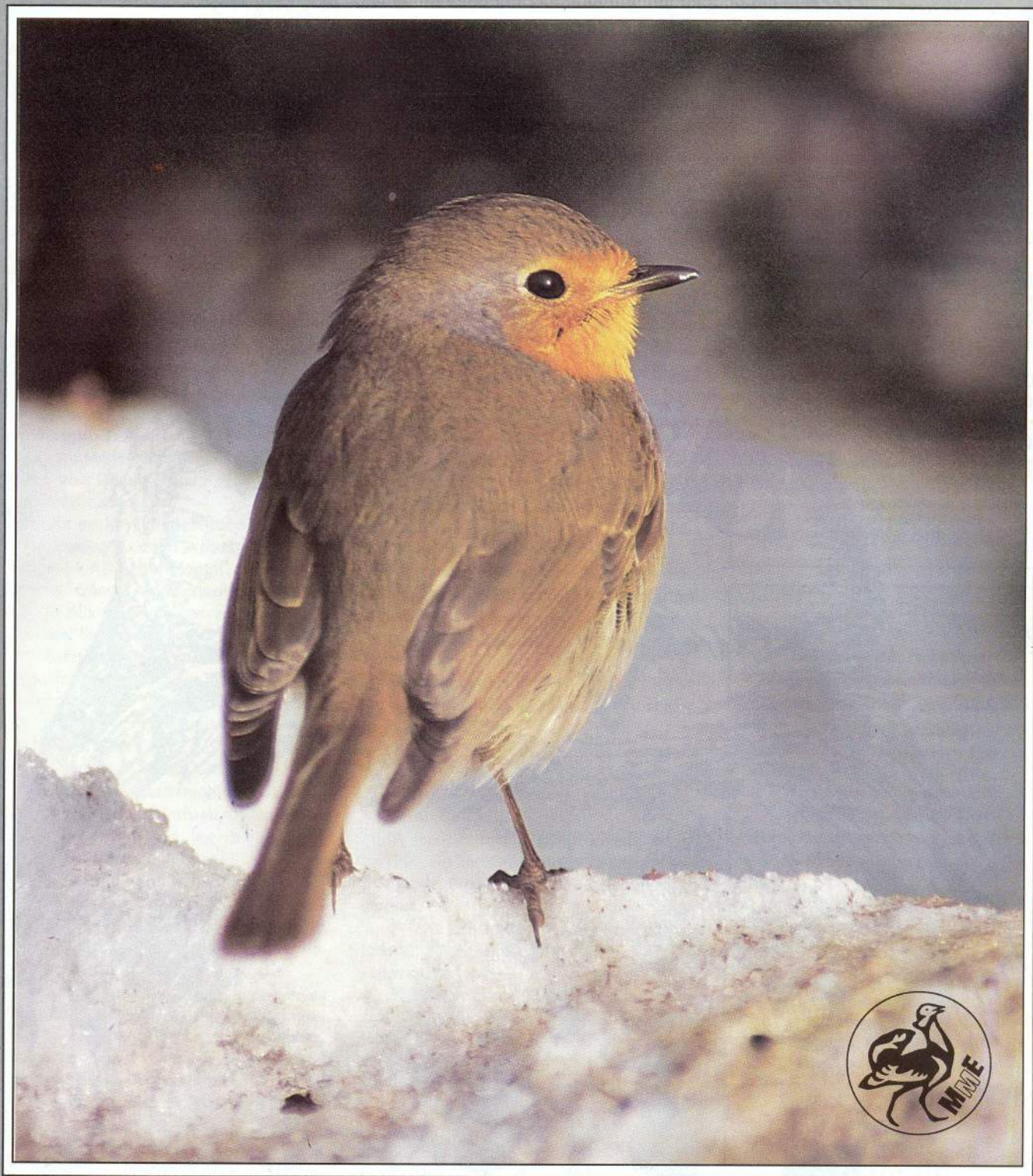

III. évfolyam, 6. szám

Ára: 60 Ft

madártávlat

Természetvédelmi folyóirat

1996. november–december

*Minden kedves Olvasónknak
kellemes Karácsonyi Ünnepeket és
boldog Új Esztendőt kívánunk!*

Boris Zeltó

Alkotmányosság és természetvédelem

A *Madártávlat* 1994 évi 5. számában olvashattunk arról, hogy az Alkotmánybíróság mennyire meghatározó döntést hozott természetvédelmi ügyben. Nézzük, hogy is történt?

1992: Az Országgyűlés megalkotta a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról rendelkező 1992. évi II. törvényt, amely többek között kimondta, hogy – néhány kivételtől eltekintve – védett természeti terület nem adható magántulajdonba. Ez a törvény úgy intézkedett, hogy a volt szövetkezeti védett területeket földcseré útján, pénzből vagy más módon történő kártalanítással állami tulajdonba és a természetvédelmi szervek kezelésébe kell adni.

A jogszabály egyben úgy rendelkezett, hogy előírásait nemcsak a védett, hanem a védelemre tervezett területek esetében is alkalmazni kell. Összességében ez több mint 200 ezer hektárt tesz ki.

Sajnos a természetvédelmi szempontból majdnem kifogástalan és a nemzetközi elvárásoknak is megfelelő jogszabályt az 1992. évi I. törvény – teljesen érthetetlen módon – megváltoztatta és lehetővé tette a védett területek magánosítását.

1993: Ennél is továbbment a földrendező és földkiadó bizottságokról szóló 1993. évi II. törvény, amely a természeti területek védelmét szolgáló 1992. évi I. és II. törvény idevonatkozó rendelkezéseit hatályon kívül helyezte, tehát lehetővé tette a védett területek magánkézbe adását.

1994: Az ezt követő közfelháborodás eredményeképpen az Alkotmánybíróság (33/1944 AB határozattal kiegészített 28/1994. számú) határozata megállapította, hogy az állam a természetvédelem jogszabályokkal biztosított szintjét nem csökkentheti. Ezért az előbbi jogszabályok alkotmányellenesnek minősített rendelkezéseit – a hatálybalépésük időpontjáig visszamenőleges hatállyal – megsemmisítette.

Egyúttal felszólította az Országgyűlést, hogy a természetvédelmi oltalom alatt álló és védelemre tervezett területek tekintetében, a természet védelmének eredeti szintje visszaállítása érdekében, tegyen eleget jogalkotói feladatának.

Ennek alkotmányos alapja a következő:

- Az Alkotmányban biztosított környezethez való jog a környezet védelmére és az élet természeti alapjának fenntartására vonatkozó állami kötelezettséget jelenti,
- A környezethez való jog intézményes védelmének mértéke nem lehet tetszőleges, annál is inkább mert ez a jog az emberi élethez való jog, valamint a „legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez” való emberi jog érvényesülésének fizikai feltételeit biztosítja.
- E jog érvényesítése – alkotmányos szempontból – megköveteli az államtól,

hogy az elért védelmi szintről ne lépjen vissza.

1995: Mindezek következtében és figyelembe vételével az országgyűlés megalkotta *A védett természeti területek védeltségéről szóló 1995. évi XCIII. törvényt.*

A törvény célja, hogy – az alkotmányosság igényeinek megfelelően – a helyrehozhatatlan természeti károk megelőzése érdekében megkövetelt eredeti védelmi szint helyreállítására a hatályos jogszabályokkal összhangban álló, áttekinthető, ellentmondásmentes, a jogalkalmazók széles köre számára érthető és követhető, ugyanakkor a természetvédelem differenciált (sok esetben csak egyedileg meghatározható) igényeinek kielégítésére alkalmas szabályozást alakítson ki.

A törvény hatálya kizárólag az egykori és jelenlegi mezőgazdasági szövetkezetek közös használatában állott illetve álló védett, valamint védelemre tervezett természeti területek közül azokra terjed ki amelyek:

- a részarány-földtulajdonosok földjeik kiadása, valamint a tagok és alkalmazottak földhöz juttatása, továbbá a kárpótlási árverés céljából földalapokba elkülönítettek, vagy
- ezekben a földalapokba – a védeltségre tekintettel – nem jelöltek ki.

A védeltségi szint helyreállítása ez esetben azt jelenti, hogy a szövetkezeti védett területeket, (és amit időközben magántulajdonba adtak) az állam javára ki kell sajátítani, illetve meg kell vásárolni.

1996: A környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter 1996. április 1-vel miniszteri biztost nevezett ki az 1995. évi XCIII. törvény végrehajtására és a végrehajtásából adódó konkrét feladatok koordinálására, valamint kibocsátotta a 17/96 (VIII.6.) KTM sz. rendeletet, mely előírja a törvény végrehajtását.

Az állami költségvetés 1996. évre 500 millió Ft-ot különített el a kisajátításra tervezett területek természetvédelmi kezelésbe vételére.

A rendelet mellékletéből kitérünk, hogy az 1996. évi keretből mintegy 25 ezer ha védett területet kell kisajátítani illetve megvásárolni.

A fenti kicsit jogi ízű írásból talán az is kiderül, hogy napjainkban az állami természetvédelem hosszú távú és megnyugtató megalapozása folyik. Hiszen ha a fent idézett jogszabályokat sikerül betartani, akkor több mint 200 ezer hektár védett terület az ezredfordulóra közvetlenül a Nemzeti Parkok kezelésébe (tulajdonába) kerül.

Kállay György

TARTALOM

Alkotmányosság és természetvédelem	1
gyakorlati természetvédelem	
Hódok Gemencen	2
ami nem madár	
Áttelelő nappali lepkeínek	3
kitekintő	
A Kanári szigeteken jártunk	4
botanika	
Szerény szépségek	7
kérdezz – válaszolok	
(Schmidt Egon rovata)	
Vonul-e a fekete rigó?	8
tájak, emberek	
Az elfelejtett folyó: az Ipoly	9
A természet festője	11
mozaik	
Nem lehet elég korán elkezdeni	12
Beszámoló a Hamburgi Nemzetközi Fehér Gólya Szimpóziumról	13
Sokan verébként nézik	14
68 év után ismét vietnámi fácánra bukkantak	15
A madarak vonulása és a Föld mágneses tere	15
Új madárfajt fedeztek fel Columbiában	16
A „madarászás” gazdasági jelentősége az USA-ban	16
hirdetések	16
postaláda	18
rejtvény	19
csipogó	
Trafipax	20
Madárkalendárium	22
tizenévesek írták	
Az afrikai harcra	24
Új vendég a kertben	24

A címlapon vörösbegy, Zsoldos Árpád felvétele, a hátlapon Csergezőn Pál festményei, a belső borítón Boros Zoltán grafikája.

madártávlat

Az MME kéthavonta megjelenő folyóirata.

Főszerkesztő: Péchy Tamás

Művészeti tanácsadó: Muray Róbert

Képszerkesztő: Péchy Tamás

Szerkesztőbizottság:

Drexler Szilárd, Dr. Kalotás Zsolt, Kállay György, Márkus Ferenc, Nagy Szabolcs, Pellinger Attila, Schmidt Egon, Dr. Szép Tibor

Tördelőszerkesztő: Péchyné D. Zsófia

Szedő: Bányai Lászlóné

Kiadja:

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME)

Felelős kiadó: Kállay György

Felelős terjesztő: Harangi István

Szerkesztőség:

1121 Budapest, Költő u. 21.

Levél cím: 1537 Bp., Pf. 391.

Telefon és fax: (1)175-8327

E-mail: postmaster@mme.zpok.hu

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Nyomás: Kanalasgém Kft.

ISSN 1217-7156

Hódok Gemencen

A hód (*Castor fiber*) földrészünk legnagyobb termetű vízben élő rágcsáló állata. Magyarországról a múlt század közepén pusztult ki. Ez azonban sajnos nem egy elszigetelt jelenség volt. A kíméletlen vadászat eredményeként – amely a gereznáért, a húsért és az értékes hódpézsmáért folyt – a hód csaknem egész eurázsiai elterjedési területéről kipusztult. Századunkra mindössze négy egymástól elszigetelt populációtöredéke maradt fenn Norvégia déli részén, az Elbán, illetve a Rhone folyón és Voronyezs közelében.

A természetvédelem ébredésével nagyobb figyelmet fordítottak a hódokra így Norvégiában már a múlt század közepén védetté nyilvánították. Századunkban pedig megkezdődtek a hód visszatelepítési programok pl. Svédországban, Németországban a Balti Államokban, Ausztriában. A hód esetében az élőhelyek – bár mindenütt jelentősen csökkentek – még megvannak. Elsősorban olyan állóvizeken illetve folyók holtágain, vagy kisebb vízfolyások mentén telepszik meg ahol nyugalmas „állóvizek” található, amelyről táplálékát elérheti illetve ahová várát megépítheti. A hód az egyetlen állat – mai ismereteink szerint –, amelyik tudatosan alakítja élőhelyét. Gátat, torlaszt elsősorban azért épít, hogy az így visszatartott víz folyamatosan megmaradjon, ne kerüljön a hódvár „szárazra”.

Elsősorban lágy szárú és fiatal fás szárú növényekkel, kéreggel táplálkozik. Természetfilmekből és gyakran rajzfilmekből ismert fadöntései – melyek részben gátat részben táplálékot biztosítanak számára – Európában elsősorban keményebb teleken jellemzik, amikor a kidöntött fák vékony ágait rágcsálják. Mivel a hódok a víz szélén szerzik táplálékukat kis vízfelület esetén előbb utóbb a vízről elérhető növényzet elfogy. Ilyenkor képesek arra, hogy a tápláló vízfolyást úgy alakítsák át, hogy az „állóvíz” az élőhelytől függően néhány tíz méterrel arrébb kerüljön. Ezzel egyfelől elérik, hogy újabb terület válik számukra elérhetővé, másfelől a korábban rágott terület nyuga-

lomba kerül és ott újra megindul a növényzet fejlődése.

Az utolsó magyarországi hódot 1854-ben ejtették el Komárom megyében Ács mellett. Az elmúlt évtizedben többször szóba került a hód Magyarországra történő visszatelepítésének gondolata. Néhány példányt importáltak is a Tisza mellett „ismeretlen helyről” előkerült család megerősítésére.

1996 tavaszán került kihirdetésre a Duna-Dráva Nemzeti Park, melynek különösen gemenci területe ideális életteret kínál a hódok számára. A WWF Magyarországi Képviselőtársaság egyik fő tevékenységi köre az ártéri erdők védelme. Ennek a gazdag élőhelynek a védelméhez kapcsolódik a hód- visszatelepítési program kidolgozása és megvalósítása.

Mivel térségünkben valamennyi hód ökotípus kipusztult olyan állományt kellett keresnünk amely a visszatelepítések eredményeként ismételt alkalmazkodott a Duna menti körülményekhez. Kézenfekvő volt, hogy erre a legalkalmasabb az ausztriai, amelynek számos további előnye is van. WWF ausztriai szervezetével hagyományosan jó együttműködése van a magyar természetvédelemnek. Osztrák kollégáink vállalták, hogy a magyar állomány kialakításához szükséges első családokat rendelkezésünkre bocsátják. Mivel a

hódoknak nincsenek természetes ellenségei – bár korlátlan szaporodását több tényező is befolyásolja – várhatóan a kitelepített állatok nálunk is eredményesen fognak szaporodni.

A kitelepítést előzetes élőhely értékelés előzte meg. Ennek alapján került kiválasztásra az a gemenci holtág, ahová az első család került. Gemencen és a Tiszán szeretnénk önfenntartó hód állományt kialakítani. Ehhez néhány „import” családra van szükségünk, amelyek a befogás függvényében érkeznek majd Ausztriából. A kitelepített állatokat – főleg rágási nyomaik alapján – folyamatosan figyelemmel kísérjük. Tudatában vagyunk annak, hogy a jól szaporodó hódok előbb utóbb problémákat is okozhatnak. Úgy gondoljuk azonban, hogy ez nem lehet oka annak hogy ne telepítsük vissza ezt a valóban különösen kedves állatot, viszont előre látnunk kell, hogy szükség lehet a majdani állomány szabályozására. Erre lélekben felkészültünk. Ahhoz, hogy a visszatelepítést megkezdhesük természetesen a terület tulajdonosával és az ott gazdálkodókkal is egyeztetettük elképzeléseinket. Támogatást, hozzájárulást kaptunk az Államkincstártól, a Vízügyi Igazgatóságtól, a Gemenci Erdészeti és Vadászati Részvénytársaságtól, illetve a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóságtól.

Haraszthy László

WWF-Biber-Projekt

„A természet szolgálatában”

Áttelelő nappali lepkéink

A mérsékelt-övi területek időjárásának egyik jellegzetessége a hideg téli hónapok sora. Itt a lepkéfajok ugyanazt a „túlélési” stratégiát alkalmazzák, mint a trópusi esős évszak vagy a sivatagos tájak évekig tartó kietlen periódusai alatt: különböző fejlődési alakjaik – petéjük, hernyójuk vagy bábjuk – vészeli át a kedvezőtlen időjárást. Számos esetben, a madarakhoz hasonlóan, az imágók délre vándorolnak, hogy utódjaik ne essenek áldozatul a hidegnek vagy a heves esőzésnek.

A mi szélességi körünkön is általában a fejlődési alakok valamelyike várja a tavasz beköszöntét. Ennek ellenére, mégis találkozhatunk azzal a jelenséggel, amikor a kifejtett egyedeket, magukat a lepkéket itéli arra a faj, hogy a számára kritikus időszakot „túlélje”. A nappalilepkéknek csak elenyésző része

Nappali pávaszem

telel így, imágó alakban: a Kárpát-medencéből kimutatott kb. 200 faj közül mindössze nyolc. Közülük kettő, a kis róka-lepke és a nappali pávaszem, meghódította a városokat is. Virágágysokban gyakran láthatjuk nektárt szívogató példányaikat. Nagyobb parkokban, külvárosokban és erdők szegélyén, nálunk még mindenütt gyakori a benge-citromlepké, amelynek citromsárga hímjei az első tavaszi, verőfényes délelőttökön már akkor repülnek, amikor a bükkösök alját még vastag hó borítja. Az utóbbi időben a lakott területek közelében kisse visszahódította a nagy róka-lepké és a gyászlepké, de egyes években helyenként állományuk megerősödik, így kőbor példányaik és azok utódai gyakorlatilag szinte mindenütt feltűnhetnek, egy kis időre visszahódítva a korábban elvesztett területet. Végül a két utolsó faj, a vörös róka-lepké és az l-betűs róka-lepké, melyek elterjedésének nyugati határa a Kárpát-medence. A vörös róka-lepké a hatvanas évekig gyakori volt ha-

zánkban. Jelenleg csak szórványos adatok jelzik (Zala megye), hogy ha látnis módon is, de jelen van faunánkban. Az l-betűs róka-lepkét kipusztultnak kell tekintenünk, mivel régi lelőhelyein (Kaposvár: Nádasdi-erdő, Gödöllői-dombvidék, Bükk-hegység) a hatvanas évek óta nem látták.

A fenti nyolc faj „túlélési stratégiája” hasonló. A hernyók május-június folyamán táplálkoznak tápnövényeiken, majd kb. kéthetes bábállapot után kelnek ki az imágók. A lepkék a nagy nyári melegben alig aktívak, keveset táplálkoznak és az ivarok nem érdeklődnek egymás iránt. Egy-két hét elteltével a fák odvaiba, kéreg vagy avar alá bújnak „nyaralni”. Ez után az egyedek nagy része már nem is jön elő a kissé hűvösebb nyárvégi időre, hanem dermedten várja a hideg estét, majd az igazi telet. Egyedül az ember által átforgalmazott, új környezeti viszonyokhoz kitűnően alkalmazkodott kis róka-lepké és nappali pávaszem nyári imágói párzanak és raknak petét, hogy az augusztusban kikelő második nemzedék imágói telelhessenek át. Kis róka-lepkét és nappali pávaszemet gyakran láthatunk az őszi hónapokban, de a többi faj egyedével ilyenkor csak kivételes esetben találkozhatunk.

A teletől lepkék életfunkciói lelassulnak, testnedveikben a víz százalékos aránya jelentősen lecsökken, így védekeznek a fagy ellen. A hőmérséklet emelkedése mindezt visszafordítja. Ebben különösen az enyhe, fagymentes éjszakák és az olvadó hó okozta magas páratartalom játszik fontos szerepet. Az áttelelt imágók lassúbbak, kevésbé éberek, mint a nyári példányok. Így például nyáron, a földön üldögélő gyászlepkét csak két-három méteres távolságra lehet megközelíteni, míg a kifehéredett szárnszegélyű, áttelelt egyedeket sok-

Fecskefarkú lepke Fotó: Lőrincz István

Atalanta lepke

Fotók: Péchy Tamás

szor kézzel is megfoghatjuk. A lepkék tavasszal párzanak. Az aktust szép nászrepülés vezet be, ami a benge-citromlepké esetében jól megfigyelhető, mert még a kopasz erdőn át csapongnak. A *Nymphalis* fajok nászropte viszont viharos, egyre szűkülő spirálban magasan a fák koronája fölé nyilalló. A párzás után a hímek egy-két nap után elpusztulnak, a nőstények viszont még sokáig élnek. Sokszor június végén is találkozhatunk rongyos, szakadt szárnyú nappali pávaszem vagy gyászlepké példányokkal. A benge-citromlepké egyesével rakja le petéit, míg a *Nymphalis* fajok 250–500 petét tartalmazó csomókban. Így a *Nymphalis* hernyó társasan, míg a citromlepké hernyó magányosan él.

Érdekes megfigyeléseket végezhetünk az áttelelt egyedekkel. Olyan helyeken, amelyek a faj számára kedvezőek, sok-sok példány összegyűlhet (nagy róka-lepké, nappali pávaszem: dombvidéki gyümölcsösök bozótos mélyutai; gyászlepké: napsütötte hegyoldalakon szerpentinező erdőgazdasági utak; benge-citromlepké: fiatal erdők, domboldali bozótosok). Az élőhelyet megfigyelési pontokra osztjuk, a befogott példány szárnyára óvatosan sorszámot rajzolunk, följegyezve hol és mikor jellöttük meg, majd szabadon engedjük. A területet naponta végigjárva, újra befogva a már megjelölt egyedeket, illetve a visszafogottak adatait följegyezve, tanulmányozhatjuk az egyes példányok mozgását, megfigyelhetjük viselkedésüket, következtethetünk revírjuk nagyságára és esetleg életük hosszúságára is. Az ilyesfajta kutatások nálunk még ugyancsak gyerekcipőben járnak. Érdemes lenne elkezdni, mert a színompás nappali lepkék eredményes védelméhez feltétlenül ismernünk kell az imágók életmódját is.

Bálint Zsolt

A Kanári szigeteken jártunk

Tenerife

A virágok szigete, olvastam róla valahol, és amikor 1993 március végén ott jártam, valóban tarka virágözön fogadott. Nagy, liláspiros foltokat alkottak a bougainvilleák, tenyérnyi hibiszkuszok kínálták magukat a felettük csapongó

Teneriffe a levegőből...

lepkéknek és út menti nyírott sövényként láttam viszont idehaza gondozott egyik kedvencemet, az *Euphorbia milii*-t, amely mindig megörvendeztet apró, élénkpiros virágaival. Az utak mentén hatalmas datolyapálmák nyújtóztak, sok volt az idehaza szobanövényként gondozott *Ficus elastica*, a kertekben kínai legyezőpálmák pompáztak. A növények valóságos paradicsoma a sziget, hiszen a hőmérséklet soha nem süllyed 10 °C alá, az átlagos hőmérséklet január–februárban 18 °C, nyáron 25 °C (maximum 30 °C). A tengerparton alig van csapadék, de a sziget középső részén, ahol Spanyolország legmagasabb hegye, a 3.718 m magas Pico de Teide havas csúcsai néznek az ég felé, gyakran komor felhők gomolyogtak.

A sziget madárvilágának érdekes tagja a kék vagy Teide pinty, a mi erdei pintyünk közeli rokona. A hamvaskék színű hím valamivel nagyobb, a csőre is vastagabbnak tűnt, éneke viszont messze elmarad a hazai erdők hangosan csattogó pintyeitől. Kicsit csalódtam a kanárikban is. Tavasz lévén, úgy gondoltam, hangosan énekelnek majd, de mindössze néhány hímet hallottam, azt is csak félhangosan.

A tengerpart homokján napközben emberek ezrei napoznak, de kora reggel, napkelte idején ugyanott a legkülönbözőbb madarakat lehetett megfigyelni. Tarkán színezett kőforgatókat, parti liléket, fenyérfutókat, ujjasliléket

láttam, de rendszeresen megjelent néhány kis póling és kis kócsag is. Feljebb, a domboldalon törpe poszáta énekel és nászrepült, a magasban sarlósfecskék cikáztak, rendszeresen láttam a csak a Kanári szigeteken honos pityerfajt, a berki verebek pedig már fiókaik etetésével voltak elfoglalva. A csilpcsalp-füzikék sajátos dialektusban énekeltek, de a barátkák hangja is eltért az itthon megszokottól.

Amikor a köveket kezdtem emelgetni, egymás után bukkantak elő az apró termetű gekkók (*Tarentola delalani*), a kikötő tiszta vizében kis csapatokban úsztak a tengeri pérhalak, de láttam szépen színezett nyálkásalakokat és néhány hol kéken, hol zöldesen majd narancs-

... és a földről

sárgán csillogó szívárványhalat is. A kikötőből kis hajók naponta viszik az érdeklődőket „bálnát nézni”. A fedélzetről több mediterrán vészmadarat láttam, a parttól néhány kilométernyire pedig megfigyelhettük az állítólag rendszeresen ott tanyázó *Globicephala melaena* nevű delfin fajt is. Kilencen voltak és nagyon bizalmasak, néha szinte simo-

A gekkókkal még nappal is lehetett találkozni

gatni lehetett őket.

Végül meg kell említeni a méltán világhírű Loro Parkot, ahol kerekén 300 fajjal a Föld legnagyobb papagájgyűjteménye található. Wolfgang Kiessling német papagájkedvelő alapította 1972-ben és ma már rendszeresen szaporítják a legritkább fajokat is. Nagyon szép még a Kaktusz Park, ahol a virágzó kaktuszokon kívül az Amerikában honos, de a Kanári szigeteken is élő pompás danaiszlepkét is megfigyelhettem.

S.E.

Gran Canaria

Az őszből az igazi tavaszba csöpentünk, amikor szeptember végén a spanyol légitársaság gépe landolt Las Palmas kis repülőterén. A fővárosból késő este autóbusszal utaztunk tovább a sziget déli partján fekvő Maspalomasba. Így csak másnap kora reggel élvezhettük a fehérre meszelt csinos bungalók körül a leander, a piros, sárga és rózsaszínű hibiszkuszok, pálmák, fikusok, hatalmas agávék látványát. Az utak mentén gyomnövényzámba ment a fügekaktusz, édeskés gyümölcse kissé talán szokatlan, de jó ízű volt. A sziklás hegyoldalon kanyargó utakról remek kilátás nyílt a tengerre, a völgyekben megbúvó banánligetekre és a pálmák között messziről fehérülő apró településekre.

Sajátos látványt nyújt a sziget déli felén elterülő meglehetősen nagy kiterjedésű sivatag, ahol vegetáció nélküli dűnék tüskés Euphorbiákkal váltakoz-

nak. Néha imbolygó léptű tevekaraván haladt végig a dűnék között izgatottan fecsegő turistákkal, a tüskés bozót közelében nagy gyíkok (*Gallotia simonyi*) sütkéreztek, de ember közeledtére nyomban elmenekültek. Láttam több nagy őrgébicset is, két hím énekelt, egy harmadik madár pedig gyors rárepülésrel gyíkot kapott fel a homokról.

A tengerparton kora reggel mindig sok madarat lehetett látni. Egyebek mellett kis és parti lilék, egy alkalommal nagyobb széki lile csapat, fenyérfutók, kis pólingok, heringsirályok keresgéltek a homokon. Amikor a Nap magasabbra emelkedett és az üdülők kijöttek a partra, a madarak eltűntek, de másnap hajnalban ismét megjelentek.

Napközben is jó megfigyelési lehetőséget kínált viszont egy ritkán használt golfpálya, amely rendszeresen locsolt füves felületével kitűnő táplálkozóhelyet jelentett jó néhány madárfajnak. Rendszeresen láttam kis liléket, egyszer 27 darabot együtt, sarlós partfutókat, kis pólingokat, sárga- és barázdábillegetőket, búbosbankákat. Néha ott futkosott a Kanári-szigeteken élő pityerfaj (*Anthus berthelotii*) is, de vele az utak mentén és az autóparkolóknak is lehetett találkozni. A táplálékot kere-

ső madarak az embert néhány lépésnyire bevárták. A sarlósfecskek között néha felbukkant az egyes rendszerezők által külön fajnak tartott fekete torkú sarlósfecske, a pálmafák ágai között hangoosan perlekedtek a berki verebek, egy gazonos részen pedig több ízben is láttam kis helenapinty csapatot.

Kopár hegyoldalak között, egy völgyben bújik meg a Palmitos Park, egy 200 ezer m² kiterjedésű trópusi oázis, apró tavacskákkal, forrásokkal, ahol 51 fajhoz tartozó több ezer pálmát csodálhat meg a látogató. Kaktuszok, agávék és orchideák pompáznak, több száz trópusi madár, papagáj repked teljesen szabadon, de ott található a legnagyobb európai lepkefarm is. Gyönyörű trópusi lepkék szállodostak, de számomra a legcsodálatosabb mégis az volt, hogy bár egyetlen őrt sem láttam, a sok látogató közül senki sem nyúlt a gyümölcsnedvet szívogató pillangókhoz és a mindenfelé pompázó tarka virágokhoz.

S.E.

Hierro

A Kanári-szigetek hét vulkanikus szigete közül a Hierro a legkisebb, terü-

lete mindössze 277 km² és lakóinak száma nem haladja meg a nyolcezret. A két előző szigettel szemben, ahol a természeti értékeket nem kímélte a fokozódó turizmus, itt ennek még kevéssé látni nyomát. Ennek elsősorban az az oka, hogy a szigetnek nagyon kevés a standja, s így ide inkább azok jönnek akik csendre és nyugalomra vágnak. A sziget egyszerűen gyönyörű. A Hierro is mint a többi sziget a pliocénben, mintegy 15–20 millió évvel ezelőtt vált le az afrikai kontinensről, s ennek megfelelően számos olyan faj maradt itt fent, ami azóta a kontinensről kipusztult. Ilyenek pl. a Hierro ÉNy-i sávját borító örökzöld babérlevelű erdők, melyek azonban már a szigetek nagy részéről szintén kipusztultak. A szigetet kettéosztja egy kelet-nyugat irányú gerinc, mely tulajdonképpen egy vulkáni kráter peremének a fele, míg a másik része a tengerben folytatódik. Ez egyben egy vízválasztó vonal is, mert az 500 m feletti csúcsok szinte örökké felhőben vannak, s így igen magas a páratartalom. De az óceán felől, nyugati irányból érkező esőfelhők is itt szabadulnak meg először terhüktől, (egyébként a Hierro a legnyugatibb sziget) s így a déli lejtők csak a téli időszak csapadéká-

Gallotia simonyi goliath a fotósok gyűrűjében

Már csak ezen a sziklafalvonulaton él ez a nagy gyík, a szikla lábánál a tenyésztelep

ból kapnak valamennyit. Ha ezekben az erdőkben járunk szinte úgy érezzük magunkat, mint egy mesebeli dzsungelben, ahol a fákról vastag mohafüggönyök lógnak le, s a távolságok belevesznek a kékeszöld homályba. Itt találkoztam – meglepő módon – az itt élő kékcinkével, melynek nem kék, hanem fekete a sapkája.

A szigetet érdemes gyalogszerrel bejárni, ami a kis távolságok miatt viszonylag egyszerű, bár az északi rész kemény emelkedőkkel teszi próbára az ember izmait és tüdejét, ám megéri a fáradtságot. A vulkáni tájak a szelídség és a vadság békéjét és zordságát nyújtja a szemlélődő embernek. A szigeteken csaknem kétezer endemikus növényfaj él, s ebből a legtöbb jutott a Hierro-ra is. Lépten-nyomon találkozhatunk pl. egy kicsiny ibolyafélével a *Viola cherianthifolia*-val. A szép, piros virágú *Lotus berthelotii* azonban már ritka kincs, az ember tájálalakító tevékenysége a kipusztulás szélére sodorta.

A sziget madárvilága is meglehetősen gazdag, egy ott élő ornitológus szerint az előforduló fajok száma csaknem eléri a 300-at. A nagy részük megfigyelhető bármelyik szigeten, s a Hierro-n nincs olyan madárfaj, amely csak ott élne. Mivel én egy herpetológus konferencián vettem részt, sajnos csak kevés időm volt a barangolásra, s ennek megfelelően kevés madárfajjal találkoztam. A tengerpartokon, azonban láthattam kis- és parti liléket, fenyérfutókat, partfutókat, láttam kőforgatókat és hering-

sirályokat nagy számban. A szárazföld felett hollót, egerészölyvet néhány vörös vércsét, az ottani csilp-csalp füzikét amelyek csak a strófa első felét hajtogatta, míg meg nem pillantottan nem tudtam mi csipog. Egy kiterjedt fügekaktusz ültetvényen láttam a mediterránumban élő törpe poszátát, s a szálloda körül kanárit.

Ha a Hierro nem is büszkélkedhet, olyan madárfajjal, amely csak ezen a szigeten él, de egy gyíkfajjal igen. Pontosabban egy alfajjal. Csak és kizárólag ezen a szigeten, sőt ma már sajnos csak egyetlen sziklafalon él a csaknem 80 cm-re megnövő *Gallotia simonyi goliath*. Ez a *Gallotia* csoport legnagyobb testű gyíkja, mely a feltételezések szerint mintegy 7 millió évvel ezelőtt az afrikai kontinensről „úszott át” a szigetekre (valaha három szigeten élt). Afrikából azóta már kipusztult, s ez lett a sorsa a többi szigeten is. Ennek oka hogy a spanyol hódítók akik a XV. században jelentek meg a szigeteken, s gyakorlatilag kiirtották az őslakó guanchokat, behozták egyrészt a háziállataikat, kecskét, kutyát, macskát, másrészt a patkányt. Ez aztán néhány száz év alatt eltüntette ezt az érzékeny, nagytestű gyíkot. Napjainkban még tetézte a bajt, hogy számos állatot fogak be, természetesen illegálisan az állatkereskedők számára.

Ma a gyík élőhelye szigorúan védett és zárt terület, állandó őrséggel és egy nemzetközileg támogatott program keretében próbálják az állományt, mesterséges szaporítással megerősíteni. Sajnos egyelőre kevés sikerrel. Nehezíti a

Fenyőóriás a Hierro-n

tartást és a tenyésztést, hogy ez az állat fiatal korában szinte csak és kizárólag növényi táplálékon él (ezért volt végzetes számára a kecske megjelenése).

A szigeten él még a törzsalak a *Gallotia simonyi*, mely csak 50 cm-re nő meg, és a *Gallotia galloti*, melynek maximális hossza 14 cm. Ha benézünk a kövek alá előbb-utóbb láthatjuk az itt élő *Mabuja* fajt, mely leginkább a mi pannon gyíkunkhoz hasonlít és hát az teljesen természetes, hogy este a szállodában a könnyű helybéli bort iszogatva és a kollegákkal társalogva a falon futkározó gekkókban gyönyörködhetünk.

P.T.

A kisebb termetű *Gallotia simonyi*

Szerény szépségek

„Csak” zöldek, nem virágoznak, sosem öltenek színpompás ruhát, nincs kellemes illatuk, sokszor jelentéktelen a megjelenésük. S mégis óriási a formagazdagságuk, rendkívül érdekes az életük, s jelen vannak a Föld minden táján. Ezek a páfrányok.

Méretük az apró, alig 1 cm nagyságú, mohaszerű növényektől a nagyméretű törzsös páfrányfáig változik. Ugyanígy levelük is lehet egészen apró, pár milliméter nagyságú vagy akár több méteres is. A hazai fajok közül a legnagyobb termetű a saspáfrány, amelynek levelei elérhetik a 3 m-t is, de a trópusi kúszó-kapaszkodó fajok között akad olyan is, amelynek igen tekintélyes méretű levelei szinte áthatolhatatlan bozótot alkotnak. (A *Gleichenia* nemzetség tagjai között mértek már 50 m hosszú levelűt is!) A levelek formája is igen változatos. Lehet egyszerű (gímpáfrány) vagy többszörösen összetett (pajzsikák). Egyes fajok levelei nagyon hasonlítanak egy ágrendszerhez: fejletlen levéllemezüket alig lehet megkülönböztetni a levélnyélétől (*Schizaea pusilla*). Az egyes fajok sporangiumai (spóratartói) is különböző helyen fejlődhetnek a növényen. Vannak fajok, melyeknek minden levele egyforma, sporangiumai bármely levélen fejlődhetnek (pl. erdei pajzsika), de olyanok is vannak melyeknek külön termőleveleik vannak (struccpáfrány), melyek sokszor egészen más formájúak, mint az egyszerű fotoszintetizáló levelek (bordapáfrány). A sporangiumok levélen való elhelyezkedése is különböző lehet: külön levélrészen (holdruta, királypáfrány), a termőlevelek szélén (saspáfrány), vagy fonákán (bordapáfrány, fodorka – teljes fonákon; édesgyökerű-páfrány – csomókba rendeződve; gímpáfrány – sávokba rendeződve). Léteznek olyan fajok melyeknek ún. tápanyag- vagy humuszgyűjtő leveleik is vannak (szarvasagancs-páfrány). Ezek a levelek alakjukban is eltérnek a fotoszintetizáló levelektől, és feladatuk is más: mint nekünk is mutatja a humusz összegyűjtésében játszanak szerepet.

A páfrányoknak nemcsak formagazdagságuk rendkívüli, hanem azok az élőhelyek is nagyon változatosak, ahol

a páfrányok életképesek. Igaz legtöbbszörük a trópusokon él, de majdnem mindenütt megtalálhatók. Száraz vidékeken, sziklákon (fodorkák), messze északra is vannak képviselőik, és a magashegységekben a hóhatárt is megközelítik (5.000 m magasan is találtak már *Jamesonia cinnamomea*-t), sőt némely fajuk a vízi életmódhoz alkalmazkodott (métélyfű). Vannak köztük talajlakók, de főleg a trópusi vidékeken sok él a fák ágain, törzsén, illetve a koronájában (édesgyökerű-páfrány, szarvasagancspáfrány). Páfrányokban leggazdagabb az indomaláji terület, ahol az előforduló páfránynemzetségnek csaknem a fele endemikus. Hazánkban 45 faj él, többségük védett.

A páfrányok fejlődése eltér a virágos növényekétől. Sajátos életciklusuk van, melynek során két nemzedéket különítünk el. Az ősi típusoknál az életciklus során az alakilag, ivarilag egyforma spórákból létrejön az előtelep (prothallyum). Ezen fejlődnek ki az ivarszervek, bennük a mozdulatlan petesejtek és az ostoros hímivarsejtek. A hímivarsejtek vízben úszva, kémiai ingerek hatására keresik fel a petesejtet. Így jön létre a zigóta, melyből kialakul a tulajdonképpen haraszt növény. Ezen a növényen a sporangiumokban képződnek a spórák, melyekből a már említett előtelep fejlődik ki.

A páfrányok másik része azonban a fejlődésnek egy magasabb fokára jutott el: a növényen kétféle spóra fejlődik, melyek már alakjukban és ivarilag is el-

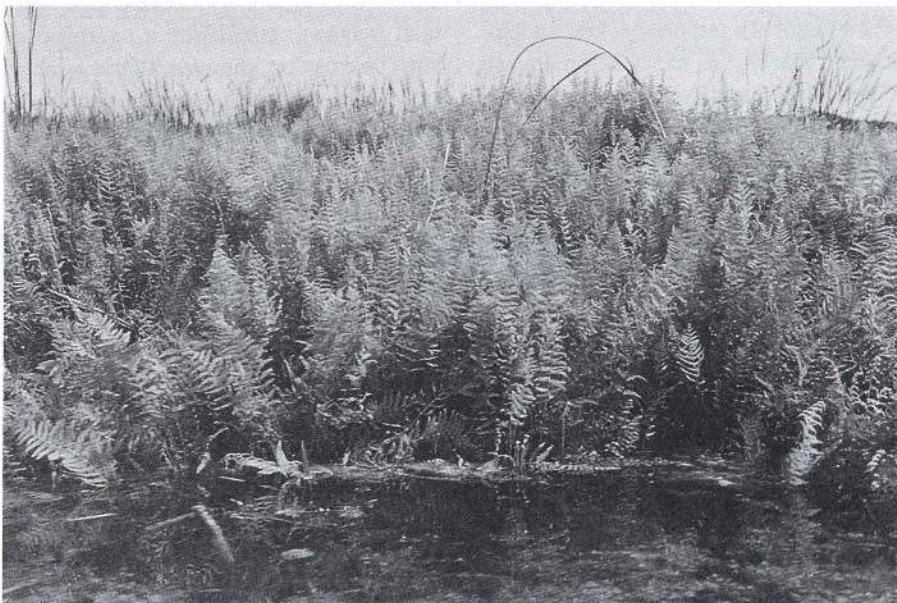
térőek. A kisebb spórákból (mikrospóra) egy kisebb előtelep (mikroprothallyum) fejlődik, melyen a hímivarszervek lesznek, nagyobb spórájukból egy nagyobb előtelep (makroprothallyum) alakul ki, mely a női ivarszerveket hozza létre. A megtermékenyítés után a fejlődés ezeknél a fajoknál is úgy folytatódik, mint az ősi fajoknál. Ez a fejlődési forma például a vízipáfrányokra jellemző.

A sporangiumokban nagyon változó számú spóra fejlődik. Számuk lehet 30, vagy akár 15.000. A spórák nagyon aprók, rövid ideig életképesek. Felszínük csodálatos mintázatot mutat, mely fajoként jellemző így többnyire már ennek alapján meghatározhatók.

Az előtelep kialakulási formája, fejlettségi foka és mérete családonként jellemző. Többségük kicsi, föld feletti, zöld színű, de pl. kígyónyelvféléké föld alatti, klorofill nélküli, korhadéklakó, fejlődéséhez egy vele szimbiózisban élő gombára van szüksége, mérete elérheti a 6 cm-t is.

Egyes fajok nem csak spórákkal szaporodnak, hanem pl. némelyik fodorkafaj vegetatívan, sarjrügyekkel, másoknak pedig a leveleinek a csúcsa megnyúlva ostarszerű nyulványt képez, mely ha földet ér rügyet hoz létre s ebből egy új növény fejlődik. Megint mások pedig (pl. *Davalliaceae* család tagjai) indákat növesztenek, melyek kedvező körülmények között földet érve új növényt fejlesztenek.

Dohán Zsófia

Tőzgepáfrány

A szerző felvétele

Vonul-e a fekete rigó?

Úgy tudom, hogy a fekete rigó vándormadár, késő ősszel és télen mégis itt látom őket a kertben. Mi az igazság? – kérdezi Lukács Pál budapesti olvasónk.

A fekete rigót valóban a vonuló madarak között szoktuk emlegetni, pedig valójában egyfajta köztes helyet foglal el, hiszen elterjedési területének déli és nyugati felén állandó, illetve kóborló madár, keleten és északon viszont zömmel vonuló. A gyűrűzések szolgáltatott adatok alapján például Svédországban az állomány 65%-a, Svájcban és Belgiumban viszont már csak 28, illetve 14%-a vonul el a téli hónapokra, a többi helyben marad. A hazai állományról pontos felmérések ilyen vonatkozásban még nem készültek, de azt gyűrűs madaraink megkerülési adatai alapján tudjuk, hogy a vonulók főként Olaszország

északi és középső tájain valamint Szardínia és Korzjka szigetén töltik a téli hónapokat.

A kirándulások során biztosan sokan megfigyelték már, hogy az erdei fekete rigók szinte valamennyien elhagyják költőhelyeiket (elvonulnak vagy a városokba húzódnak), télen a közep-hegységekben csak elvétve látni egy-egy példányt. A városiak viszont, így a budapestiek is, zömmel helyben maradnak. A magyarázat nagyon egyszerű. A lombok nélkül álló, behavazott erdőben, a fagyos talajon a fekete rigó alig talál magának táplálékot, a nyáron oly sűrű bokrosokat könnyen átjárja a metsző északi szél, tehát éjszakai pihenőhelye sem megoldott. Ezzel szemben a városban, maradjunk most Budapestnél, nem csak a sok sűrű tűlevelű kínál jó éj-

szakázóhelyet, de a nagy épületek is védik a madarakat a szél és a hideg ellen. Emellett a sok elszórt hulladék és a tudatos etetés lehetővé teszi, hogy a telelő fekete rigók viszonylag bőségesen táplálkozzanak és megfelelő kondícióban várják a tavaszi szaporodási időszakot.

Dániában végzett vizsgálatok szerint a helyben maradó fekete rigók hímjei már novemberben elkezdték kialakítani a revíreket, amelyek december, de különösen január folyamán már jól elhatárolódtak egymástól és az időjárástól függően február végén vagy márciusban költőrevírekké módosultak.

A tél második felében a Gellérthegyén vagy a Népligetben is megfigyelhetjük az egymással rivalizáló, néha keményen verekedő fekete rigókat és hallhatjuk a hímek először csak halkán fuvolózó, de februárban már nem egyszer hangosan flótázó énekét. A városokban, parkokban élő állomány korábban kezd költeni és a párok átlagosan többször nevelnek fiókákat, mint az erdei fekete rigók. Dr. Kalotás Zsolt a fácánkerti parkban figyelte meg, hogy egy fatörzs üregében épült fészekből 1985-ben négyszer repültek fiókák, április 28-án 5, június 3-án 4, július 10-én 4 és augusztus 16-án 2 példány. Urbanizált környezetben a túlnépesedés miatt a revírek általában kisebbek, fedik egymást, nem különülnek el olyan élesen, mint az erdőben. Mindez az élelmes fekete rigót dicséri, amely megfelelően alkalmazkodott a megváltozott környezeti viszonyokhoz. Budapesten nyáron és télen egyaránt látjuk őket. Ez a szép madár akár a város címermadara is lehetne.

Schmidt Egon

Fotók: Péchy Tamás

Az elfelejtett folyó: az Ipoly

A tavasszal folyammá dúzzadó Ipoly nyárra patakká szelidül

A *Természet Világa* 1995. évi természetvédelmi különszámában Tardy János a hazai természetvédelemről megfogalmazott gondolatai között az észak-nógrádi tájak szégyenfoltjainak nevezi az Ipoly melletti területeket.

Nem túlzás ez a kijelentés? Mi történt és mi történik napjainkban ezzel a folyóval? Voltak-e, vannak-e természeti értékei, amelyek megóvásra érdemeket?

Ismerkedjünk meg egy kicsit az Ipolyval, amelyről alig-alig hallottunk valamit az elmúlt években.

Napjainkban, amikor a vizes élőhelyek védelme előtérbe került, a hivatásos és amatőr természetvédők figyelmére ráirányult olyan területekre is, amelyek már-már a feledés homályába veszttek. E folyamatnak köszönhetjük a Duna-Ipoly menti Nemzeti Park előkészítését is. A leendő védett terület határa Balassagyarmatig terjed, ennek ellenére az Ipoly felső szakaszán legalább annyi, ha nem több tennivalója van a természetvédelem hivatalos és amatőr szer-

vezeteinek, mint a védendő alsó szakaszon. A folyó zöld csatornaként szolgál, különösen a madarak vonulása idején jelentős.

Az MME Nógrád megyei Csoportjának tagjai rendszeres megfigyeléseket végeznek a folyó mellett és eredményeik alapján egyértelművé vált, hogy a Balassagyarmattól Ipolytarnóciig húzódó szakaszon is ki kell alakítani a védett területek láncolatát. A jelenlegi helyzetet mérlegelve (önkormányzatok, földtulajdonosok ellenállása) erre nem sok remény van.

A már említett *Természet Világa* különszámában Dr. Kárpáti László a természetvédelmet a társadalom erkölcsi kötelességének is tekinti.

Helytálló, ugyanakkor elgondolkodtató is ez az álláspont.

Az Ipoly a dél-szlovákiai Vepor hegységben ered. Hosszú szakaszon határfolyó Szlovákia és Magyarország között. Medrét alacsony ártéri síkság és tektonikus-eróziós folyamatokkal feldarabolt terasz felszínek kísérik. A Du-

na bal mellékfolyója, a Nógrádi-medence és a Börzsöny egy részének lecsapolója. Vízjárása ingadozó. Vízgyűjtő területének legnagyobb része ugyanis kevés csapadékú, medence jellegű dombvidéki terület. A madarak szempontjából rendkívül fontos tavaszi áradást elsősorban az itt elolvadó hónapok köszönhetjük.

Hasonlón a legtöbb hazai folyóhoz, az év folyamán két árvize fejlődik ki, a tavaszi és a kora nyári. Ez utóbbi a szárazabb években nem volt jellemző. Az elmúlt két évben azonban ritkán látott ár vonult le a folyón, ehhez hasonlót csak 1975-ben és 1985-ben lehetett tapasztalni.

Nógrád megye legértékesebb vizes élőhelyei a folyó mellett találhatóak. Bár a Duna-Ipoly menti Nemzeti Park határa csak Balassagyarmatig terjed, a felső szakasz is tartogat természeti értékeket. Mint minden nagyobb folyóvíz, az Ipoly is zöld folyósót jelent az élővilág, elsősorban a madarak számára. A folyó völgye fontos vonulási útvonal és

a szabályozás, hidromelioráció ellenére még vannak itt jelentős táplálkozó és pihenő területek. A ma már csak nyomokban fellelhető ártéri területeken a nyolcvanas években hatalmas összegeket fordítottak a rekultivációra, itt törekedtek leginkább arra, hogy földet művelni tudjanak, itt végezték el a legnagyobb anyagi ráfordítással a természet tisztítását a megyében. Azonban minden erőfeszítés ellenére ma is ezek a legjelentősebb vizes élőhelyek a hegyes-dombos, erdőkkel borított nógrádi tájon.

A folyó szabályozását egy közös Magyar és Csehszlovák államközi egyezmény keretében hajtották végre. A Szlovákok ezt következetesen elvégezték. „Sikeres” munkájuk nyilvánvaló jelei a Szlovákiából a magyar ártéri részekre táplálkozni járó fekete gólyák, fehér gólyák, békászó sas. Magyar területen van olyan 150 hektáros folyószakasz, ahol nem ritka az 50 fehér gólya sem.

A mocsarak lecsapolását és termővé fordítását súlyos milliók felhasználásával a termelészövetkezetek próbálták elvégezni. Az eredmény: termelésre alkalmatlan területek, amelyek természeti értékeiket is elveszítették. A mocsarakat lecsapolták, a holtágakat száraz időben az intenzív legeltetés miatt a tehének sárteknővé változtatják vagy az itt lakók háztartási szeméttel töltik fel, jobb esetben horgásztóként használják. A hajdani keményfa ligeterdőket ma már csak néhány magányosan álló fa jelzi, helyenként tájidegen fajok ültetvényei láthatók, terjeszkedik az akác. E

Az Ipoly árterülete Litkénél a lecsapolás előtt

lehangoló kép ellenére még minden település határában találhatunk egy-egy eldugott területet, amely fölött az ember néha tudatlanságból fakadó, néha anyagi haszonszerzés reményében végzett átgondolatlan és néha felelőtlen tevékenysége nem tudott felülkerekedni. Ilyen terület a Litke melletti Csádaly, a ludányi rét, vagy a Szentlélek-patak és az Ipoly találkozási pontja, továbbá az egyre fogyatkozó kaszáló rétek, ahol Nógrád megye legnagyobb haris állománya él (kb. 30 pár ezen a szakaszon).

A folyó melletti területek jelentőségének felismeréséhez az elmúlt évek csapadékos időjárása is hozzásegített bennünket. A tavaszi vonulás idején megjelennek a hazánk hegyvidéki területein ritkán látott parti madarak, récék százai, legalább 10 pár fekete gólya költ

a környező erdőkben, két szürkegémtelepet ismerünk. Fészkel a barna rétihéja, hamvas rétihéja, bölömbika, kis lilé, piros lábú cankó, sárszalonna, bibic.

Ma már rendszeresen átnyargal néhány nagykócsag, kiskócsag a területen. Nem ritka vendég tavasszal a halászsas és nyár végén a vándorsólyom.

A Nógrád megyei helyi csoport legjelentősebb programja évek óta az Ipoly melletti területek kutatása és védetté nyilvánításának kezdeményezése.

Reméljük, hogy munkánk sikerrel jár.

Dexler Szilárd

(Valami elkezdődött! A Horgász Egyesületek Nógrád Megyei Szövetsége meghívására egy asztalhoz ültek mindazok, akik már eddig is tettek és akiknek lehetőségük van a jövőben is tenni az Ipolyért: a Közép-Dunavölgyi Vízügyi Igazgatóság, a Budapesti Természetvédelmi Igazgatóság, a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Nógrád Megyei Csoportja, a Nógrád Megyei Közgyűlés Környezetvédelmi Bizottsága, az FM Fővárosi és Pest Megyei, valamint Nógrád Megyei Hivatala, a Horgász Egyesületek Pest Megyei Szövetsége, az Ipoly-menti önkormányzatok polgármesterei, a horgászegyesületek vezetői és a térség országgyűlési képviselői.

Bízunk benne, hogy a közös munka gyümölcse az Ipoly újjászületése lesz, ami a térségben lakók és az oda látogatók megalégedésére szolgál.

(szerk.megj.)

Ipolymenti rét

Dr. Fancsik János fotói

A természet festője

Fotó: Polster Gabriella

Októberben, 72 éves korában meghalt Csergezőn Pál. Örökre letette az ecsetet, s mi már nem lehetünk gazdagabbak, újabb Csergezőn képpel, lendületesen vászonra vitt szeptemberi erdeivel, a hóban összebújó foglyokkal, az alkonyi tóra behúzó libákkal.

Nem madarász volt. Vadászok között élt és elsősorban vadász témájú képeket festett, de ismerte és tisztelte a természetet. „...Szeretek egyedül lenni a természetben, sokat, sokáig nézni és látni.” Puskája is volt, de sohasem használta. Ő maga nem vadászott.

„...Nekem a vad úgy kell, hogy ha eljövök az erdőből, ott maradjon” – mondta.

1924-ben született Záhonyban, s 24 évesen kezdte el tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán. Azért ilyen későn, mert a II. világháború, majd az orosz fogság éveket vett el fiatal életéből. Virtuóz tudással rajzolt, s már akkor is főként állatokat.

A pályakezdés éveiben elsősorban könyveket illusztrált, Tasnádi Kubacska András, Kittenberger Kálmán, de elsősorban Fekete István könyvei révén vált ismertté. Felvették a Rézkarcolók Kollektívájába. Szarvasos, vaddisznós karcái sok-sok vadász otthonát díszítik ma is. Meghívták vadászházakba, Gödöllőn, Gyulajban, Telkiben törzsvendégnek számított. Szívesen használta ezeket az alkalmi „műtermeket”, mert a minisztérium által kiutalható műteremlakáshoz, házassága, majd két fiúgyermek dacára sem jutott. Kosztértkvártélyért festményekkel fizetett, mint egy XIX. századi vándorfestő.

Az itthoni, valódi elismerések sokáig elmaradtak, s ami különösen bántotta, hogy a hazai művésztsadalom, a kritikusok elismerését sem kapta meg. Ez természetesen nem személyének szólt, s nem is tehetségének megkérdőjelezése volt, de a mai világunkban a realista, egyszerűen a „csak” szép

természet- vagy állatábrázolást alig ismeri el a modernségbe és mindenféle izmusokba belevakult szakma. Közös sorsa ez azoknak, akik pózok és a közönség meghökkentésének szándéka helyett a XX. század végén sem tagadják azt, hogy ihletőjük a TERMÉSZET örök szépsége. Így aztán, ahogy az már

Magyarországon lenni szokott, neve külföldön ismertebb volt mint itthon. Sorra jöttek a rangos meghívások egyéni kiállításokra Németországba, Párizsba, Monte Carloba, Londonba, a perzsa sah udvarába. Annak ellenére, hogy a művésztsadalom elismerése váratott magára, számos állami kitüntetéssel ismerték el munkásságát, Munkaéremrend, Pro Natura díj, Vadászati Kultúráért érdemérem.

Elnöke volt az 1994-ben alakult ALTAMIRA Egyesületnek, mely a természethez kötődő képző- és iparművészek társasága.

Mindez már a múlté. Nem készülnek többé újabb és újabb Csergezőn festmények. Festmények, melyeknek varázsát az a könnyed színgazdag festőiség adja, mely – bevallottan – a magyar piktúrán, Paál Lászlón és Szinyein alapul, valamint Benczur Gyulán. No és a természet csodálatán és szeretetén. Nincsenek újabb őszi erdők, bőgő szarvasbikák, havat tűró vaddisznók, riadt foglyok.

Ősszel ment el, amikor a természet is haldoklik, amikor a legszínompásabb az erdő, ősszel amit a legszívesebben festett. De még halála után sem lett hűtlen a természethez, kérésére a telki vadászháznál helyezték örök nyugalomra, kint az erdőn, ott ahol oly sok órát, évet, évtizedet töltött.

Muray Róbert

Nem lehet elég korán elkezdni

Ha a Budai-hegyekben vagy a Gelérthegyen sétálunk és látjuk a sok elhajított hulladékot, a „heccből” sorra kiborított szeméttartókat, ha ellátogatunk a folyók vagy a tavak partjára és helyenként szinte bokáig gázolunk a szemétben, újra és újra rá kell döbbernünk, szemtelő, a környezeti értékeket semmibe vevő nép vagyunk. Aki az erdei ösvényen vagy a park sétányain járva szórakozásképpen csomókban tépi le a leveleket és szórja szét őket a földön, aki örömet leli abban, hogy a sétaúton balszerencséjére éppen átgyekvő csigára, hernyóra vagy pókra taposson, kemény szó, de igaz, nem érdemli meg, hogy kultúrembernek nevezzék. Legutóbb a televízió riportere szólaltatott meg egy fiatalot, aki a tisztasági nap keretében a déli határhoz közeli erdőn átvezető út mentén felhalmozódott irtatlan mennyiségű hulladékot gyűjtötte társaival. A kérdés így hangzott: – *Mit gondol, meddig marad ilyen tiszta az erdő?* – A kissé rezignált válasz: – *Amíg mi el nem megyünk innét.* – Sajnos igaza van. Hol vagyunk mi az osztrák vagy a svájci hegyekben kirán-

dulóktól, túrázóktól, akik az üressé vált konzervdobozt, a sajt papírt és minden egyebet, amit idehaza – tisztelet a kivételnek – gondolkodás nélkül szerte hajigálnak a fák alatt, szépen a hátizsák mélyére süllyesztik. Elviszik a legközelebbi szeméttartóig vagy akár hazáig is, de az erdőt nem becstelenítik meg a hulladékkal. Nálunk az ilyesmi, ismétlem, tisztelet a sajnós fehér hollónál is ritkább kivételnek, elképzelhetetlen. Pedig állítólag Európa felé tartunk. A kérdés csak az, milyen irányban?

Egy másik ugyancsak általános tünet a teljesen indokolatlan félelem, borzalom, utálat, irtózat bizonyos állatokkal szemben. Rosszul leszünk, ha egy szőrös hernyót pillantunk meg, sikítunk, ha egeret vagy pókot látunk, a békáktól, különösen a varangyoktól undorodni illik, a kígyókról pedig már jobb nem is beszélni. Erről egyébként a kígyó gyanánt agyonvert szerencsétlen lábatlan gyíkok száza is sokat mesélhetnek.

Régi és nagyon igaz mondás, hogy a példa ragadós, de ez jóra és rosszra egyaránt érvényes. Ha tehát egy vasárnap

kiránduláson a kisfiú azt látja, hogy apuka nemes egyszerűséggel a bokrok alá hajtja a kiürült üdítő dobozt és ugyanezt teszi az elhasznált papírszalvétával is, akkor legközelebb ő is ugyanígy fog cselekedni. Teljes természetességgel, minden lelkiismeretfurdalás vagy szégyenérzet nélkül, hiszen a példát szüleitől látta. Ne feledjük, a gyerek számára a

Tavi béka

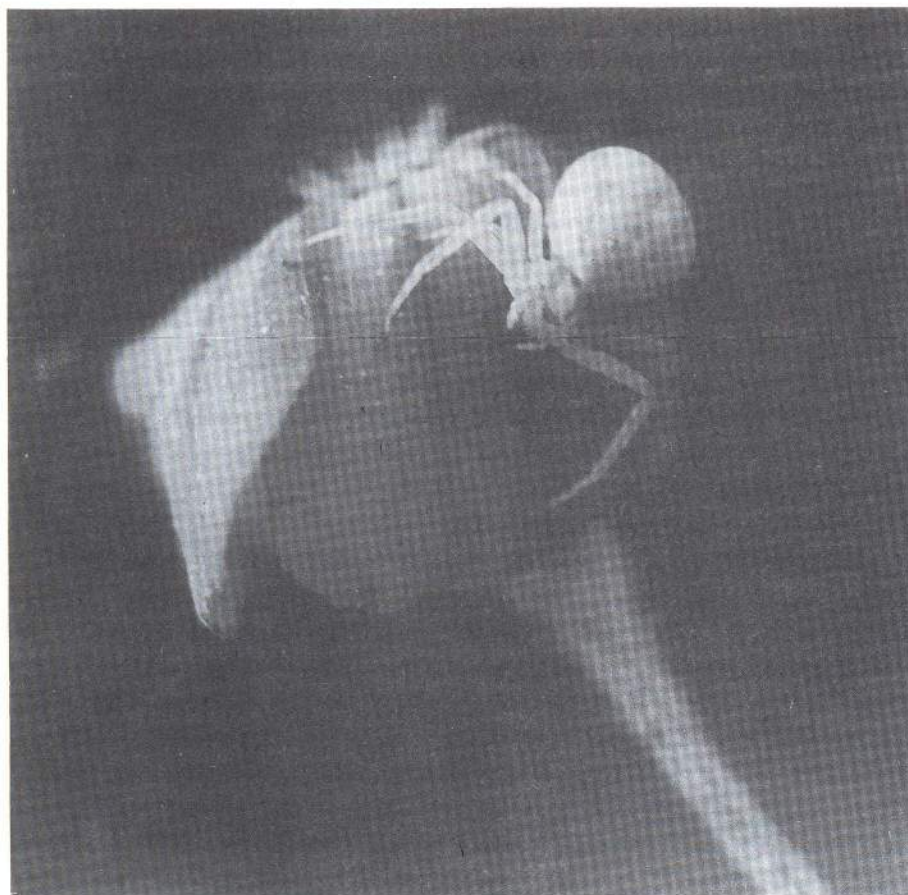
Szaák Tamás felvétele

szülő az első és legfontosabb példakép!

Ha anyuka kislányával a kamrába indul és a kicsi azt látja, hogy a mama a polcra leugró egér láttán nagyot sikít és ijedtében még a kezében lévő kosarat is elejti, levonja az ebből adódó legtermészetesebb következtetést: az egér valami szörnyű állat, amitől rettegni, láttára sikítani kell (hiszen anyuka is fél tőle!). Ne feledjük, a gyerekek kitűnő megfigyelők és az ilyen élmény, emlék, egész életükre befolyásolhatja őket. Mindezzel természetesen nem akarom azt mondani, tapsoljunk örömeinkben, ha egér költözött a kamrába. Magától értetődő, hogy az ott nem kívánatos (egyébként végtelenül bájos) állatkát el kell távolítani (például egy fél dióval felpeckelt cseréppel megfogva). De félni, undorodni tőle megmosolyogni való, nevetséges dolog.

Kitűnő példa a hernyóé és a lepkéé. Undorral vegyes irtózáttal nézünk a levélen mászó (rendszerint nagyon szép) szőrös hernyóra, de csodálattal adóznak a virágok felett könnyedén libbenő lepkének. Pedig ugyanarról a rovarról, sőt talán ugyanarról az állatról van szó. Mindössze annyi történt, hogy a „csúf” hernyó időközben bebábozódott és ebből a furcsa börtönből már a „csodálatos” pillangó bujt elő. Ugye, milyen érdekes ellentmondás?

Szerencsére a jó példa legalább annyira ragadós, mint a rossz. Így aztán, ha kisfiunk vagy kislányunk azt látja, hogy minden félelem nélkül, szeretettel vesszük kézbe a mély gödörbe pottyant és onnan reménytelenül menekülni

A pókokat különösen nem szeretjük

A MAGYAR MADÁRTANI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET (MME) TERMÉSZETVÉDELMI CÉLKITŰZÉSEI

(A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület természetvédelmi célkitűzéseit az MME Elnöksége 1994. január 14-én tartott ülésén jóváhagyta.)

I. Bevezetés

I.1. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) rövid bemutatása

Az MME 1974. január 6-án alakult. Az egykori 200 alapító taggal szemben mára 7 ezernél több aktív tagja és az ország egész területére kiterjedő helyicsoport-hálózata van. Húsz éves működése során számos madár- és természetvédelmi programot kedvezményezett, illetve valósított meg.

A természetvédelmi célkitűzéseken belül kiemelten kezelte az ifjúság természetvédelmi szemléletének formálását és a lakosság érdeklődésének felkeltését.

Jelentős eredményeket ért el az ártéri erdők, a füves puszták, valamint egyes világviszonylatban veszélyeztetett fajok megmentésére irányuló programjaival.

Az elmúlt 20 év során több mint 10 ezer gyerek vett részt madárgyűrűző és természetvédelmi táboraiban.

Saját kiadású könyveivel, ismeretterjesztő kiadványaival eredményesen járult hozzá a természetvédelmi célkitűzések és eredmények népszerűsítéséhez.

1990 óta nevében is megjeleníti a szélesebb körű természetvédelmi tevékenységet.

Saját kutatásai a védelmi célkitűzéseket segítik. Korábban valamennyi programja a mindenkori körülményekhez és lehetőségekhez mérten, rövid távú munkaterv alapján valósult meg. A Közgyűlés által évente elfogadott költségvetés - amely egyben meghatározta a legfőbb programokat és célkitűzéseket is - csak egy-egy évre biztosított anyagi keretet az egyesület tevékenységéhez.

Az utóbbi években bekövetkezett hazai gazdasági, társadalmi, politikai változások és nemzetközi kezdeményezések (pl. a BirdLife International új stratégiája, az európai integráció felgyorsulása), továbbá az egyesület saját tevékenységének folyamatos bővülése és egyre sokrétűbbé válása szükségessé tették egy, a kor követelményeihez illeszkedő, a fő célkitűzéseket és kiemelt feladatokat meghatározó terv kidolgozását.

I.2. A nemzetközi természetvédelmi törekvések

Az elmúlt fél évszázadban a természetvédelem célkitűzései és módszerei lényegesen megváltoztak, szükségszerűsége felértékelődött. Míg korábban az emberi tevékenység elsősorban egy-egy fajt vagy esetleg azok élőhelyét veszélyeztette, addig mára egész térségek, sőt a bioszféra működőképessége veszélyeztetett.

Ennek megfelelően a nemzetközi természetvédelem egyre nagyobb kihívásoknak kell, hogy megfeleljen. Az egyes fajok védelmén túl előbb az élőhelyek, majd a teljes bioszféra biológiai sokféleségének megőrzése lett a legfontosabb feladat.

Az MME-nek mint a **BirdLife International** magyarországi partnerszervezetének kötelezettsége és ugyanakkor fontos érdeke is, hogy a Madárvédők Világszervezetének nemzetközileg elismert céljait, stratégiáját és elveit kövesse.

Más jelentős természetvédelmi világszervezetek, mint például a Világ Természetvédelmi Alap (WWF), a Világ Természetvédelmi Unió (IUCN), az UNESCO (Ember és Bioszféra (MAB) program) stb. is elkészítették saját stratégiájukat. Az abban kiemelt feladatok megvalósítására koncentrálnak, és egyúttal összehangolják maguk között a legfontosabb tennivalókat, illetve meghatározzuk megvalósítási módszereiket.

Így szinte kötelező, hogy amikor megfogalmazzuk saját természetvédelmi koncepciókat és stratégiánkat, akkor egyrészt tevékenységünket összehangoljuk világszervezetünkével (BirdLife International), másrészt pedig figyelembe vegyük más világ-, európai valamint hazai szervezetek célkitűzéseit is.

I.3. Miért kell a célkitűzéseket megfogalmazni?

A fentiekből logikusan következik, hogy az MME-nek is meg kell fogalmaznia céljait, prioritásait, és azok megvalósítási módjait.

Szükséges ezt meghatározni azért is, mert figyelembe kell vennünk az alábbiakat:

1. Saját csoportjaink és tagságunk munkájának segítéséhez és tevékenységünk fejlesztéséhez szükséges meghatározni a mindenki számára áttekinthető és világos alapelveket, valamint a feladatok fontossági sorrendjét.
2. Hol és mennyiben kapcsolódik munkánk az állami természetvédelmi tevékenységhez?
3. Fontos számunkra, hogy a társadalom, valamint a politikai, gazdasági szakemberek is megismerjék céljainkat.

4. Célkitűzéseinket a nemzetközi együttműködések érdekében meg kell fogalmazni és ismertté kell tenni.
5. Milyen természetvédelmi tevékenységet végeznek más hazai nem kormányzati szervezetek, és milyen területeken vannak átfedések az MME célkitűzéseivel?
6. A pénzügyi háttér megteremtése csak egy előre megfogalmazott koncepció és stratégia alapján képzelhető el.

2. AZ MME TERMÉSZETVÉDELMI ALAP-ELVEI

- 2.1. Magyarország területén a biológiai sokféleség megőrzése
- 2.2. A biológiai sokféleség hosszú távú megőrzése csak a társadalom és az egyének természetvédő és természet védelmét igénylő szemléletének kialakításával valósítható meg.
- 2.3. Az eredményes szemléletformálás érdekében az MME az ország minden részére kiterjedő, minél nagyobb létszámú, jól informált és szervezett taghálózat kiépítésére, továbbá hatékony tájékoztató eszközök kifejlesztésére törekszik.
- 2.4. A madarak a természeti értékek változásainak nyomon követésére és a társadalom figyelmének felkeltésére **különösen alkalmasak**, ezért a koncepció központi eleme a régiókra jellemző változatos madárvilág és annak élőhelyei.
- 2.5. A madarak mellett a nappali lepkék, szitakötők, kétélűtűek, hüllők és a denevérek - mint fontos bio-indikátorok - megkülönböztetett figyelmet kapnak.
- 2.6. Az egész országra kiterjedő és egyre bővülő taghálózat lehetővé teszi, hogy az MME a védett területeken kívüli élővilág védelmét alapvető feladatának tekintse.

3. AZ MME TERMÉSZETVÉDELMI STRATÉGIÁJA

3.1 Miért van szükség a stratégiára?

- hogy meghatározza az MME legfontosabb feladatait, amelyre munkánkat összpontosítani kívánjuk,
- hogy kijelölje azokat a területeket, élőhely-típusokat és fajokat, amelyekkel kiemelten kívánunk foglalkozni,
- hogy céljaink és megvalósítási módszereink közreadásával valamennyi partnerünk számára egyértelművé, könnyen áttekinthetővé tegyük tevékenységünket,

- hogy stratégiánk egy magyarországi biodiverzitás + megőrzési tervbe beépülhessen, és ezáltal annak megvalósításában részt vehessünk,
- hogy a stratégia alapján elkészíthessük az egyes programok, a megvalósítandó konkrét feladatok részletes tervét, és biztosíthassuk a megvalósításhoz szükséges személyi, gazdasági és technikai feltételeket.

3.2 A stratégia fő részei (elemei)

Az alapelvekből adódóan az MME legfőbb célkitűzései Magyarország területén a biológiai sokféleség megőrzése. E cél megvalósítása érdekében az ún. Európai Jelen-tőségű Madárélőhelyek programba bevont területek és térségünk jellemző élőhelyeinek védelme kapja a fő hangsúlyt. Emellett fontos az egyes veszélyeztetett fajok megőrzése, valamint a nem védett természetközeli élőhelyek jelenlegi állapotának fenntartása.

Az egyesület ezek megővését a következő szempontok figyelembevételével kívánja segíteni, illetve megvalósítani:

- Az MME céljait a helyi közösségekkel együttműködve kívánja elérni.
- Az MME szabályozott körülmények között a védett területek egy részének extenzív hasznosítását és hosszú távú megőrzését összeegyeztethetőnek tartja.
- A természet védelme csak nemzetközi összefogással valósítható meg („természet határok nélkül”).
- Az MME az új földtulajdonosokkal, illetve földhasználókkal természetvédelmi célkitűzései megvalósításában együttműködik.

3.3 Megvalósítás

Az MME fenti célkitűzéseit részletes terület-, élőhely-, és fajvédelmi terv alapján kívánja megvalósítani, amely elemzi az egyes területeket, természeti értékeket, illetve azok veszélyeztető tényezőit. Meghatározza a tennivalókat az MME számára, és ajánlásokat tesz a társadalmi, politikai és az államigazgatási szervek részére. Stratégiájának központi eleme, hogy azokon a legfontosabb területeken, amelyek védelme más módon nem biztosítható, a tulajdonjog vagy a kezelői (bérleti) jog megszerzésére törekszik. Fontosnak tartja azon élőhelyek, illetve tájtypusok védelmét, amelyek kiterjedése nagyobb annál, hogy kizárólag a védett területek rendszerében biztosítani lehessen megőrzésüket.

A megvalósítás módszereit a 2. számú melléklet tartalmazza.

4. A BIOLÓGIAI SOKFÉLESÉG VÉDELME

A biológiai sokféleség megőrzése jogszabállyal védetté nyilvánított területek hatékony védelmével, illetve az azokon kívül eső, jellemző élőhelytípusok minél nagyobb kiterjedésben való megőrzésével, az egyes fajok kipusztulásának megakadályozásával, és a veszélyeztetett fajok következetes fenntartásával biztosítható a legeredményesebben.

4.1. Területek védelme, Európai Jelentőségű Madárélőhelyek program

A különböző területek védelme tekintetében az MME számára a BirdLife International programjában szereplő ún. Európai Jelentőségű Madárélőhelyek (EM-területek) megőrzése, állapotuk folyamatos figyelemmel kísérése a fő feladat. Ezek a területek magukba foglalják Magyarországon legjellegzetesebb természetes élőhelytípusait, és a biológiai sokféleség megőrzése szempontjából kiemelkedő jelentőségű.

4.2. Élőhelyek védelme

Magyarországon emberi behatástól mentes természetes állapotban lévő terület már csak rendkívül kis kiterjedésben található.

A természetközeli állapotban lévő erdőknél mindenütt felismerhető az emberi tevékenység hatása. A mezőgazdasági művelés eredményeként **az ország természeti képe jelentősen átalakult.**

Jelen viszonyaink között is gazdag élővilágunk olyan élőhely-, illetve tájtypusokban maradt fenn, amelyek évszázadok alatt bizonyították, hogy a fenntartható erdő-, gyepek, stb. gazdálkodás mellett az egyes fajok és társulásaik is megőrizhetők.

Mindezekből következik, hogy Magyarországon a biológiai sokféleség megőrzése szempontjából különös jelentőségűek a külterjes legeltetéssel hasznosított legelők, az algaprodukcóra alapozó halastavak, és azok az erdők, amelyek még őrzik "érintetlen" társulások fajgazdagságát.

Az MME azokat a tájtypusokat, amelyek térségünkre jellemzőek, és számos nagy térigényű és bonyolult életmenetű állat (pl. a túzok) számára biztosítanak életfeltételeket, kiemelten kívánja kezelni. Ezek közül a legfontosabb a füves pusztákat magába foglaló **alföldi legelőtáj**, erdős, ligetes, fás legelő **ártér**, továbbá a külterjes hasznosítású **dombvidéki**, bokros, nyílt **legelő**.

4.2.1 Füves élőhelyek

A múlt századi 2,8 millió hektárral szemben ma Magyarországon csupán 1,2 millió hektár gyepek maradt meg, melynek több mint a fele az Alföldön található.

A gyepek a hazai védett növény- és állatfajok mintegy negyedének biztosítanak élőhelyet. Köztük számos világszerte, Európában vagy Magyarországon veszélyeztetett

vagy endemikus faj található. A gyepek megőrzése egyúttal biztosítja az ún. **alföldi legelőtáj** megőrzését is, amely számos világszerte veszélyeztetett faj élettere (pl. túzok, parlagi sas). Védelmükkel az MME az adott területre jellemző más állatcsoportok megőrzését is segíteni kívánja.

A gyepterületeket mai kiterjedésükben és még meglévő fajgazdagságukban kell megőrizni, illetve hosszú távú fennmaradásuk érdekében biztosítani kell azokat a külterjes gazdálkodási módokat – kíméletes legeltetés, kaszálás –, amelyek e területeken évszázadokon keresztül folytak.

Az MME különös hangsúlyt helyez a földtulajdonosokkal való együttműködésre, az extenzív használat fenntartására, illetve a más módon nem védhető területek esetében a tulajdon-szerzésre.

Az MME fontosnak tartja a magyar háziállatfajták megőrzését, és az azokkal történő külterjes legeltetést.

Tevékenységeiben a füves puszták, löszpuszták, homokpuszták, kaszálórétek, magassásosok, nedves és kiszáradó láprétek kapnak különös figyelmet.

4.2.2. Vizes élőhelyek

Magyarországon az elmúlt másfél évszázad alatt a vizes élőhelyek száma, illetve kiterjedése csökkent a legnagyobb mértékben. Csekély kiterjedésű maradványaink a vízhez kötődő élővilág és ezen belül a vízimadarak, vidra, kétéltűek stb. számára meghatározó jelentőségek. Megőrzésük, illetve - ahol lehetséges - helyreállításuk kiemelt fontosságú feladat.

4.2.2.1. Halastavak

A vizes élőhelyek közül fajgazdagságuk, az előforduló vízimadarak tömege és a globálisan, Európában, vagy Magyarországon veszélyeztetett fajok nagy száma miatt a halastavak kiemelkedő jelentőségűek.

Magyarországon jelenleg közel száz halastórendszer található, kb. 26 ezer hektár területen. Ezek döntő többsége dombvidéken létesült ún. völgyzáró gátas halastó, amelyek összes kiterjedése lényegesen kisebb, mint a síkvidéki ún. körtöltéses halastavaké. Utóbbiak között több is van, amelynek területe megközelíti a 2 ezer hektárt.

Élővilágukat a tulajdonosváltás és az abból adódó várható fokozott kihasználás veszélyezteti.

Az MME arra törekszik, hogy a természetvédelmi területeken található védett halastavak kerüljenek a nemzeti park, illetve a természetvédelmi igazgatóságok tulajdonába, mert élőviláguk védelme így biztosítható a legeredményesebben. Azoknál a kiemelkedő tavaknál, amelyeknél ez nem lehetséges, az MME teljes vagy résztulajdon megszerzésével és természetkímélő gazdálkodással kívánja biztosítani az élőhely megőrzését.

Az MME a jelentősebb tavak - fontos fajok fészkelőhelyei, tömeges vonulólhelyek - tulajdonosaival kölcsönösségi alapon szoros együttműködés kialakítására törekszik.

4.2.2.2. Egyéb vizes területek

Az MME elsősorban a kis vízfelületekre helyezi a hangsúlyt, abból kiindulva, hogy a nagy folyó-, illetve állóvizek komplex kezelést igényelnek, a legfontosabb nagyobb természetes vizek pedig védelem alatt állnak. Ezek alapján tevékenységét az alábbi területekre kívánja koncentrálni:

- mocsarak, lápok
- természeti értékekben gazdag holtágak,
- időszakos vagy állandó kisvizek:
 - a) állóvizek - különös tekintettel a szikesekre,
 - b) erek, patakok,
 - c) csatornák, vizesárok.

Az MME különösen fontosnak tartja a természetes vízi élővilág megőrzését.

Ennek érdekében felmérést készít a kisvizekről és kialakítja azokkal kapcsolatos természetvédelmi politikáját. A megvalósításban az érintett hatóságokkal, a helyi lakossággal, gazdálkodókkal és a tulajdonosokkal kíván együttműködni.

4.2.3. Erdők

Az MME szorgalmazza a hosszú távon fenntartható (tartamos) erdőgazdálkodás megvalósítását. Kiemelkedően fontosnak tartja, hogy a természetszerű erdők területe országosan ne csökkenjen, a korosztályviszonyok pedig tolongjanak el az idős állományok javára.

Kiemelten kíván foglalkozni azokkal az erdőtársulásokkal, amelyek területe az emberi tevékenység következtében veszélyesen lecsökkent. Ezek elsősorban a síkvidéki maradvány tölgyesek, láperdők, legelőerdők, fás legelők, borókás fehéryásások, illetve ritka, veszélyeztetett növény- és állatfajok élőhelyül szolgáló erdőrészeket kisebb-nagyobb foltjai.

A magyarországi erdők közül az MME számára az **ártéri erdők**, illetve az **ártéri táj** megőrzése elsődleges, kiemelkedő fajgazdagságuk miatt. Az ártéri erdők területe mindössze 30 ezer hektár. Az ártereken további 20 ezer hektár rövid vágásfordulójú, szerény élővilágú ültetvény található. Ezek felét folyamatosan vissza kell alakítani természetes társulásra. Az ártér védelmének elválaszt-hatatlan része a kubikgörök és a holtágak védelme.

Az ártéri erdők tekintetében az erdészeti politika befolyásolásán túl a sajátos élőhelyi szerkezet megőrzése, egyes területeken az őshonos fafajokból álló erdőállományok helyreállítása és az öreg erdők kiterjedésének növelése a cél.

4.3. Veszélyeztetett fajok védelme

A biológiai sokféleség megőrzésére irányuló tevékenységén belül az MME azokat a fajokat kezeli kiemelten, amelyek világszerte, Európában vagy Magyarországon veszélyeztetettek, illetve eredményes védelmük csak a védett területeken - szétszórt elterjedésük miatt - nem biztosítható.

4.3.1. Világszerte veszélyeztetett fajok

A világszerte veszélyeztetett fajok közül az MME megkülönböztetetten kezeli azok védelmét, amelyek megóvásában Magyarországnak kiemelkedő szerepe és felelőssége van. E feladat megvalósítására saját programokat szervez. A védelmi program tartalmazza a kutatástól az aktív védelmi intézkedéseken keresztül az élőhely megőrzéséig terjedő szükséges tennivalókat.

4.3.2. Európában veszélyeztetett fajok

Az Európában veszélyeztetett, de jelentős magyarországi állománnyal rendelkező fajok esetében az MME a folyamatos állományfelmérésen túl szükség esetén széles körű védelmi akciókat, kampányokat kíván indítani.

4.3.3 Hazánkban veszélyeztetett fajok

A világviszonylatban, illetve Európában veszélyeztetett fajokon kívül az MME fontosnak tekinti azoknak a fajoknak a védelmét, amelyek hazai állománya veszélyeztetett.

E fajok közül elsősorban azokat kívánja megkülönböztetetten kezelni, amelyek egy-egy speciális élőhelyhez kötődnek.

4.3.4. Széleskörű fajvédelem

Az MME tevékenysége során megkülönböztetetten kezeli a nemzetközi természetvédelmi egyezményekben felsorolt, veszélyeztetett fajok védelmét.

Folyamatosan követi a különböző madárfajok és az egyéb prioritást élvező állatcsoportok elterjedési területének és állományának változását, ugyanis csak ezek rendszeres nyomon követésével - az ökológiai monitoringgal - határozható meg:

- a veszélyeztetett állatfajok köre,
- a kiemelkedő jelentőségű élőhelyek,
- a szükséges védelmi intézkedések,
- a védelem esetleges feloldása.

A tagság legszélesebb körének bevonásával kívánja folyamatosan nyomon követni a világszerte, Európában, vagy hazánkban veszélyeztetett, illetve telepeseen fészkelő, valamint a vonuló fajok állományviszonyait. A madarakon kívül az MME a nappali lepkék, szitakötők, kétéltűek-hüllők, denevérek védelmével kíván megkülönböztetetten foglalkozni. (1. sz. melléklet)

4.4. Speciális programok

Az MME speciális programokat dolgoz ki és valósít meg olyan témákban, amelyeknek nagy a propagandaértékük, vagy amelyek nem egy-egy fajhoz, hanem inkább egyes jelenségekhez köthetők. Ilyenek például a közlekedés okozta állapotpusztulások, vagy a középfeszültségű szabad légvezetékek oszlopain történő tömeges, áramütés okozta madárelhullás.

5. TERMÉSZETVÉDELMI POLITIKA

5.1. Szemlélet- és tudatformálás

Az MME a taglétszám folyamatos növelése mellett tagsága informálásával és képzésével kívánja elérni, hogy azon keresztül a társadalom mind szélesebb rétegei fogékonyak legyenek a természetvédelem iránt. Fontosnak tartja speciális információkkal és tájékoztatási eszközökkel befolyásolni a gazdasági és politikai döntéshozók szemléletét annak érdekében, hogy minden szinten megjelenjen a természetvédelem speciális érdeke. E célok elérése érdekében megjelenteti a Madártávlat című természetvédelmi folyóiratot, és igénybe veszi az országos és helyi tájékoztatási eszközöket.

5.2. Oktatás-nevelés

Az MME fontos feladata az **ifjúság környezeti nevelése**, a szakmai ismeretek bővítése, a tudatformálás.

Ennek érdekében szervez természetvédelmi táborokat, szakköröket, és támogatja mások ilyen tevékenységét. Saját szervezetén belül „Madarászuli” - hálózatot működtet.

Pályázatokat ír ki az ifjúság természetvédelmi érdeklődésének felkeltésére. Kiadványaival segíti az ifjúság kötődését a természethez és a természetkímélő életmódhoz.

5.3. Együttműködés más szervezetekkel

Az MME arra törekszik, hogy céljait minél szélesebb körű együttműködéssel valósítsa meg.

Ennek érdekében keresi a kapcsolatot a törvényhozó, kormányzati és nem kormányzati szervezetekkel. Az érintettekkel közös programokat kezdeményez.

5.3.1. Országgyűlés

Az MME a természet védelme érdekében szoros és pártsemleges kapcsolatot kíván kialakítani az országgyűlési képviselőkkel és az országgyűlési bizottságokkal.

5.3.2. Kormányzati szervek

Az MME arra törekszik, hogy természetvédelmi célkitűzései megvalósítása érdekében jó munkakapcsolatot alakítson ki különösen azokkal a tárcákkal, amelyek tevékenysége hatással van a természeti értékek megőrzésére. Az

MME az állami természetvédelem képviselőivel napi munkakapcsolatra törekszik.

Különösen fontosnak tartja az együttműködést az alábbi témákban:

- az Európai Jelentőségű Madárelőhelyek nemzetközi program megvalósítása,
- a természetvédelemmel kapcsolatos nemzetközi egyezmények betartása,
- az MME által védelemre előkészített területek (pl. füves puszták stb.) megőrzése, fenntartása,
- a védett területeken kívül is élő veszélyeztetett fajok megőrzése,
- és az MME prioritásai között szereplő nem védett élőhelyek fenntartása.

5.3.3. Kormányzati szervek

Az MME helyi csoportjain keresztül segíti az önkormányzatokat az általuk védetté nyilvánított területek állapotának megőrzésében, javításában és fenntartásában.

Az önkormányzatokkal együttműködve igyekszik megvalósítani a nem védett élőhelyekre irányuló programjait.

5.3.4. Földhasználók

Az MME arra törekszik, hogy a földhasználókkal - akik a gyepek, rétek, legelők, vizes területek, erdők tulajdonosai - és azok szervezeteivel is szoros együttműködést alakítson ki. A természetvédelmi célkitűzések megvalósítását - különösen az új tulajdonosok esetében - tanácsadással kívánja elősegíteni.

5.3.5. Hazai társadalmi szervezetek

Az MME együttműködésre törekszik azokkal a szakmai egyesületekkel, amelyek tevékenysége természetvédelmi céljai elérését segítik.

A környezet-, illetve természetvédő szervezetek közül azokkal kíván szoros együttműködést kialakítani, amelyek nézetrendszere az MME számára vállalható.

Különösen fontosnak tartja a helyi szervezetekkel való együttműködést.

5.3.6. Nemzetközi és nemzeti szervezetek

Az MME a BirdLife International partnereként a Madárvédők Világszervezetének stratégiáját követi magyarországi tevékenységében.

Más nemzetközi szervezetek (EECONET, EURONATUR, IUCN, UNESCO-MAB program, WWF stb.)

tevékenységébe saját célkitűzéseiben szereplő programok megvalósításával kíván bekapcsolódni.

A testvérszervezetekkel prioritásainak megfelelően két- és többoldalú együttműködésre törekszik.

Különösen szoros együttműködésre törekszik a szomszédos országok hasonló célkitűzésű szervezeteivel, amelyekkel egy-egy, határon áterjedő veszélyeztetett faj megőrzésében közös feladatai vannak.

6. KUTATÁS

Az MME védelmi programjait saját vagy mások által elvégzett kutatások eredményei alapján készíti elő és valósítja meg.

Védelmi tevékenységét a nemzetközi szervezetek kutatóállomásai, az MTA, az egyetemek és múzeumok kutatóival való együttműködésre alapozza.

A kutatást megalapozó adatgyűjtést és a védelmet az egész országra kiterjedő taghálózatával kívánja megvalósítani.

7. SZERVEZETI HÁTTÉR

Az MME természetvédelmi célkitűzéseit és társadalmi feladatait jól szervezett, sokrétűen képzett, nagy gyakorlati érzékű munkatársakkal kívánja megvalósítani.

7.1. Elnökség

Az MME legmagasabb szintű választott testülete az elnökség, amely a közgyűlések közötti időszakban az egyesület elvi irányításáért felelős. Irányító tevékenységét a Titkárságon keresztül fejti ki.

7.2. Tudományos Tanács

Az MME tudományos és szakmai stratégiájának és programjainak tanácsadó és véleményező testülete. Az Elnökséggel együttműködve végzi tevékenységét.

7.3. Egyesületi Titkárság

Az MME Titkársága főfoglalkozású dolgozókból áll. Irányítását az egyesület főtitkára végzi.

A Titkárság feladata:

- az egyesület alaptevékenységének (tagság, csoportok, szakosztályok) és képviselőinek biztosítása,
- egyesületi munka és a védelmi tevékenység gazdasági háttérének biztosítása,
- a szakmai tevékenységek (kutatás, védelmi programok, tájékoztatás) háttérének biztosítása,
- a helyi csoportok és a szakosztályok munkájának segítése, koordinálása,
- a szemléletformálás érdekében készített anyagok előállítását és terjesztését,

- az MME stratégiájának megvalósítása.

7.4. Helyi Csoportok (helyi képviselői szervek)

Az egyesület arra törekszik, hogy legalább megyenként, esetleg jelentősebb tájegységenként egy-egy aktív csoportot működtessen.

Az a cél, hogy legalább megyei szinten megfelelő képviselő, lehetőleg függetlenített titkár alkalmazásával biztosítsa a tagsággal, védelemmel kapcsolatos helyi tennivalókat.

7.5. Szakosztályok

A természetvédelem legfontosabb szakterületein aktív és jól képzett szakmai csoportok működése szükséges, amelyek az egész országra kiterjedő - és a nemzetközi követelményeknek is megfelelő - munkát elvégzik és irányítják.

8. EGYÉB TEVÉKENYSÉGEK

8.1. Turizmus és természetvédelem

Az MME azt az alapelvet képviseli, hogy a kulturális környezet és a természeti értékek együtt képezik a turizmus alapjait.

8.1.1. Saját tulajdonú területek

Az MME a saját tulajdonában lévő területeken a természetkímélő idegenforgalom elvei szerinti bemutatás lehetőségét biztosítani kívánja. E területeken szerzett tapasztalatainak átadásával segíteni kívánja a szelíd turizmus elterjedését.

8.1.2. Idegen területek

Az MME külföldi társszervezetei, illetve természetvédelmi elkötelezettségű egyéb szervezetek részére belföldi programokat szervez. Az MME támogatja a zöld turizmust, de a tudományos és természetvédelmi szempontból kiemelkedő fontosságú területek teljes kíméletét tartja szükségesnek.

8.2. Gazdálkodás és természetvédelem

Az MME közvetlen gazdasági tevékenységet nem végez, azonban lehetőségeihez mérten és bemutató jelleggel gazdasági társaságok munkájában bekapcsolódik. Kutatási és gyakorlati természetvédelmi tevékenysége során kiemelt szerepet kap a hagyományos gazdálkodási formák újraélesztése és minél szélesebb körben való elterjesztése.

8.3. Alapítvány

Az MME közérdekű feladatainak megvalósítása érdekében közcélú alapítványt működtet „A természet szolgálatában” címmel.

GERINCSEK			GERINCTELENEK	
Madarak	Emlősök	Hüllők	Nappali lepkék	Szitakötők
kis lilik parlagi sas réti sas haris tűzok vékonycsőrű póling csikofejű nádiposzáta		parlagi vipera	narancslepke dolomit kéneslepke hegyi törpeboglárlka szürkés boglárlka fóti boglárlka barna boglárlka magyar színjátészólepke ezüstös szénalepke	díszes légivadász erdei szitakötő hegyi szitakötő tócsa szitakötő
nagykócsag fehér golya kanalalgém cigányréce kis békászósas hamvas rétihéja kerecsensólyom kék vércse kuvik	földikutyta vidra denevérek egyes fajtái		keleti mustárlepke kis apollólepke farkasalma lepke nagy tűzlepke kis tűzlepke szürkés boglárlka alfaj bükki boglárlka	holdkék szitakötő kékfoltú szitakötő lassú szitakötő lándszás légivadász lápi acsa piros szitakötő ritka légivadász sárgás szitakötő zöld acsa
fekete golya batla törpe sas császarmadár fogoly széki lilie nagy goda piros lábú cankó szárszalonka golyatöcs gulipán széki csér fehérszárnyú szerkő gyöngybagoly uhu szalakóta sziki pacsirta vízirigó kövirigó kerti sármány	hiúz csíkos egér	haragos sikló zöld gyík elevenszülő gyík pannon gyík	tisztes busalepke sziklai fehérlepke magyar fehérlepke hegyi fehérlepke zanót boglárlka nagyptetyes boglárlka magyar boglárlka golyaorr boglárlka keleti gyöngyházlepke nagy tarkalepke lápi tarkalepke nagy rókalepke sápadt szemeslepke nagy színjátészólepke nagy fehérsávós lepke kis fehérsávós lepke gyászlepke	csermely szitakötő feketelábú szitakötő kisasszony szitakötő lápi légivadász mocsári szitakötő pataki szitakötő réti rabló sárgafoltos szitakötő

*Világszerte
veszélyeztetettek*

*Európában
veszélyeztetettek*

*Hazánkban
veszélyeztetettek*

2. sz. melléklet

A MEGVALÓSÍTÁS MÓDSZEREI

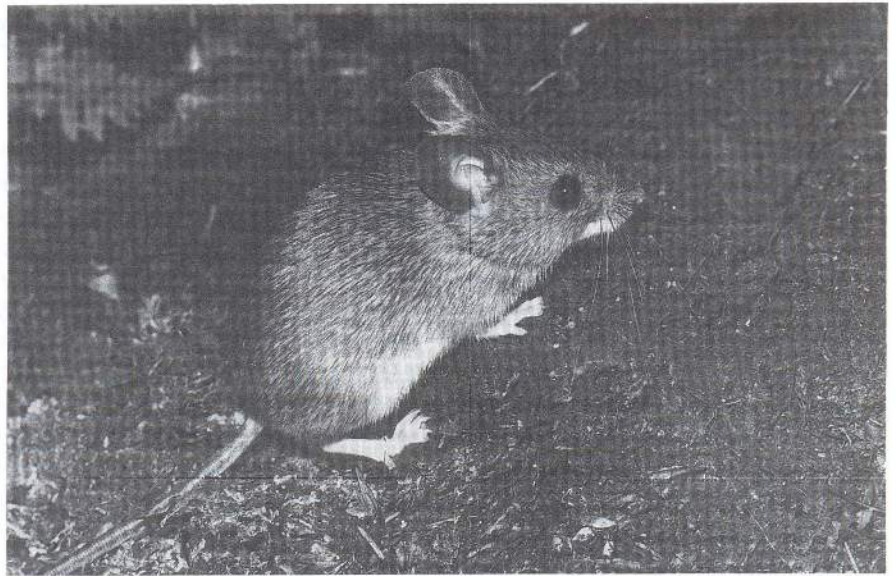
	Kutatás	Terep-program	Természetvédelmi politika kidolgozása	Lobby	Tulajdon-szerzés	Kezelői (bérleti) jog megszerzése	Tanácsadás, tájékoztatás	Együttműködés más szervezetekkel	Szemléletformálás
									
Európai Jelentőségű Madárelőhelyek	4	1	4	4		1	4	4	4
Füves élőhelyek	1	1	4	4	4	1	4	4	4
Vizes élőhelyek	4	1	4	4	4	1	4	4	4
Halastavak	1	1	1	1	4	1	1	4	1
Erdők	1	1	4	4	1	1	1	4	4
Veszélyeztetett fajok	4	4	1	4	1		4	1	4

PRIORITÁSOK

igyekvő barna varangyot, nem viseltet majd előítélettel iránta akkor sem, ha egyes (meglehetősen ostoba) gyermekmesékben ez az állat mint elvarázsolt csúf és gonosz lény szerepel. Apuka nem fél tőle, szereti a békát, ez a tudat a gyerekek számára minden rémmesét keményen a háttérbe szorít.

Három gyerekem közül egyikből sem akartam madarászt nevelni, hiszen ez vagy bennük van vagy nincs. Sokkal fontosabbnak tűnt, hogy a közös kirándulások során jó példákat lássanak. Valószínűleg elsősorban ennek köszönhető, hogy szeretik az állatokat és növényeket, ma sem félnek vagy undorodnak, denevértől, békától, hernyótól és a többi „nemszeretem” állattól. Az, hogy András fiam madarász is lett, csak külön öröm számomra. Emellett gyakorlati haszna is van: lesz kire hagynom a könyveimet.

Mostanában az unokáimat igyekszem közel hozni a Természethez. Legutóbb az első osztályos Ádámmal a Bada-

Sárganyakú erdei egér

Szvezsényi László

csony hegyen, az erdőben és a régi bányáknál jártunk. Ha az ösvényen csiga mászik, mindig lehajolok és átsegítem a túlsó oldalra. A mögöttem baktató Ádám

látja ezt. Nem tesz megjegyzést, hiszen természetesnek tartja. Ő sem lépne csigára, bogárra sohasem.

Schmidt Egon

Beszámoló a Hamburgi Nemzetközi Fehér Gólya Szimpóziumról

1994–95-ben ismét sor került a fehér gólyák nemzetközi állományfelmérésére. Az 1934, 1958, 1974 és 1984 utáni ötödik cenzust a németországi Naturschutzbund (NABU) szervezte. Az esemény lezárásaként, az eredmények ismertetésére és összefoglalására rendezett hamburgi szimpóziumról számolok be röviden az alábbiakban.

A kezdeti pénzügyi és szervezési nehézségek ellenére végül is sikerrel járt a felmérés. A két évesre bővített felmérés során a fehér gólya költőterületének –

mely 33 állam területén található – szinte teljes egészéről vannak adatok. A felmérés Európa minden országára, valamint Marokkóra, Algériára, Tunéziára, Izraelre és Üzbegisztánra terjedt ki. Sajnos nincsenek pontos adatok Törökországból és az arab államokból.

Az 1996. szeptember 26. és 29-e között tartott konferencia közel 200 fős hallgatósága 30 ország költőállományáról hallgatott előadásokat, kiegészítve a legújabb ökológiai vizsgálatok eredményeivel és a rádiotelemetriás vonulási vizsgálatok beszámolóival. Összességében örvendetes eredménnyel zárult a cenzus: a század folyamán tapasztalt drámai állománycsökkenés a költőterület legnagyobb részén megállt, sőt az 1984. évi felmérés adataihoz képest mintegy 10%-os emelkedés volt tapasztalható a fészkelő fehér gólyák számában. Feltűnő a növekedés Nyugat-Európában és a költőterület északkeleti és keleti határain: Svájcban, Hollandiában, Olaszországban. Az ott működő „gólyanevelő állomások” munkája révén újraszáz nagyságrendű gólyapár foglal fészket, annak ellenére, hogy ezekből az országokból kipusztult a gólya, mint költőfaj. Ezen gólyákat – melyeket „project-gólyáknak” neveztek el – nem lehet azonban nyugodt szívvel gólyának nevezni, hiszen a folyamatos etetés miatt nem vonulnak el télire. Ráadásul az állomások környékén olyan nagy sűrűségben költöttek a madarak, hogy az a költés eredményességére is negatív hatással

Fotók: Szaák Tamás

van, a nagyobb kompetíció miatt a fészkenkénti fiókaszám 1 körüli értékre csökkent. (Hazánkban ugyanezen érték kb. 2,4 fióka/fészek.) Erősen nőtt az állomány Lengyelországban (jelenleg minimum 42 ezer pár fészkel), Spanyolországban (16 ezer pár) és a Balti államokban (összesen kb. 15 ezer pár). A növekedés valószínűleg a hatékonyabb élőhelyvédelemnek, a mesterséges fészkaljzatok kihelyezésének köszönhető és a telítési területeken csökkenő DDT-használatnak. Csökken viszont az állomány a Balkánon (Görögország, Szerbia, Albánia, ahol mindössze 2 pár telepedett meg) és Üzbegisztán környékén. Stabilnak tartjuk az állományt hazánkban bár az utóbbi évtized száraz időjárása miatt enyhén csökkent az állomány. Összességében mintegy 160.000 párra tehető a Föld gólyaállománya.

A magyar gólyaállomány felmérésének adatairól és az állomány helyzetéről hamarosan olvashatnak a *Madártávlat* hasábjain is.

Lovászi Péter

Sokan verébnek nézik

Ha késő ősszel vagy később, havas téli napokon járjuk a határt, előbb vagy utóbb biztosan találkozunk apró barna madarak hullámzó repüléssel szálló, szorosan összetartó csapatával. Evezőik külső zászlaja fehér, ez nagyon jól látszik repülés közben, de sűrűn hallatott „gege-gege” hangjaik is feltűnnek. A csapat kissé távolabb leereszkedik és a hóból kiálló kórók apró magvait kezdik csipegetni. A havon is egymás közelében maradnak, szinte gurulnak a fehér felületen és ha valamitől megriadnak egyszerre repülnek fel. A kenderikét bizony sokan verébnek nézik, különösen ilyenkor, amikor a hímek kárminpiros homlok, begy- és melltollai még nem látszanak. Pedig egyike leggyakoribb madarainknak. Tavasszal és a kora nyári időszakban jobbra párban látjuk, elsősorban borókások, bokros domboldalak, mezsgyék, szőlőhegyek környékén. A párok április és július között kétszer nevelnek fiókákat. A tojó egyedül építi a fészket, a hím kíséri. Felül egy bokor hegyére, szőlőkaróra és amíg párja a hozott mohadarabkát, növényi szálát,

gyökérdarabkát gondosan a helyére illeszti, énekel. Gyönyörű látvány a kárminpiros mellével felénk forduló, daloló madár és a hangja sem utolsó, egyike a legszebb hazai madárhangoknak. A kenderikék egyébként alacsonyan, előszeretettel boróka, sűrű galagonya, kökény vagy vadrózsa ágak között, a szőlőhegyeken gyakran a tőkéken fészkelnek. A szőrszálakkal és növényi pihékekkel puhára bélelt fészkekbe a tojó 5–6 tojást rak. Ezek kékesfehér alapon vörhenyes vagy barnás pettyekkel, foltokkal ritkásan mintázottak. Elsősorban a tojó kotlik, a fiókák 10–12 nap alatt kelnek ki és körülbelül ugyanennyi ideig maradnak a fészkekben. Szüleik szorgalmasan etetik őket rovarokkal, pókokkal, apró gyommagvakkal. Rendszerint ilyenkor is párban járnak, amíg egyikük etet, a másik egy kiemelkedő ponton ülve őrködik.

A hazai állomány egy része ősszel délebbre repül, gyűrűs példányaink például Málta szigetén kerültek meg, de helyükre északabbról érkeznek hozzánk

kenderikék. A most és télen látható csapatok kialakulása nem véletlen, több előnye is van. A sok szem többet lát elv alapján valószínűleg könnyebben találják meg a legjobb táplálkozóhelyeket, ahol az apró gyommagvákhoz jutnak. De szerepe lehet a csoportosulásnak akkor is, amikor a karvaly vagy a kis sólyom próbál közülük zsákmányt keríteni. Ha az éhes ragadozó egyetlen madarat lát maga előtt, biztosan az után veti magát és nagy valószínűséggel el is kapja. A csapatban az egyed nagyobb biztonságban van, több esélye van a menekülésre, arra, hogy a ragadozó a sok közül nem őt választja. Persze a szabály, miszerint a ragadozók szelektálnak, itt is érvényesül, a sebesen menekülő csapatból rendszerint a lemaradó öregebb, gyengébb, esetleg sérült példányokat fogják el. Így mindig az erős, fiatal madarak azok, amelyek szerencsésen megérik a tavaszt, tovább vihetik a fajt, fiókákat nevelhetnek.

Schmidt Egon

Kenderike pár

Fotó: Péchy Tamás

vietnámi fácánra bukkantak

Vietnam középső részén olyan fácánfaj egyedeire bukkantak helybéli parasztok, amelyről évtizedek óta úgy tudta a tudományos világ, hogy kipusztult a Föld színéről.

Mint a World Wide Fund for Nature (WWF) hanoi irodája közölte, a délkelet-ázsiai ország Bach Ma Nemzeti Parkjának sűrű erdeiben egy közeli falu lakosai augusztus utolsó hetében befogták a vietnámi fácán (*Lopura edwardsi*) két egyedét: egy kakast meg egy tyúkot.

A sötétkék és fekete tollazatú, európai rokonánál kisebb termetű fácánfaj utolsó ismert élő példányát 1928-ban fogták. A vietnámi fácán már 1923-ban igen ritkának számított; abban az évben Jean Delacour francia ornitológus 15 egyedet vitt magával Párizsba Vietnámból, amely a faj kizárólagos élőhelyének számít. 1988 és 1994 között madarászok három nemzetközi expedíciót is szerveztek a vietnámi dzsungelbe, de egyetlen vietnámi fácán sem került a szemük elé.

Annál öröndetesebb a szeptember 4-én elhangzott hanoi bejelentés, amelyhez a WWF ázsiai és csendes-óceáni program igazgatója még nyilatkozatot is fűzött. „A lelet újabb toll a vietnámi természetvédelem tollbokrétáján. A vietnámi fácán előbukkanása csaknem 70 év után azt jelenti, hogy az emberiség másodszor is esélyt kapott e különleges madárnak és élőhelyének megmentésére” – jelentette ki Dawood Ghaznavi.

Mint David Hulse, a WWF vietnámi megbízottja elmondta: a befogott fácánpár tagjai közül a tojó, a befogáskor elszenvedett sérülések következtében, pár nap múlva elpusztult, a hímnek pedig eltört a lába. Mindazonáltal nagy valószínűséggel számolni lehet a vietnámi fácán populációjának létezésével, s a szakemberek immár tudják, mely térséget kell szigorú védelem alá helyezni a ritka faj fennmaradása érdekében.

Dorogman László

A madarak vonulása és a Föld mágneses tere

A szakemberek hosszú időn át úgy vélték, hogy a vonuló madarak repülés-kor elsősorban a csillagok állása alapján tájékozódnak. Igaz, érzékelik a Föld

mágneses terét is, ám az uralkodó felfogás ennek csupán borult égbolt esetén használt háttérinformációként tulajdonított jelentőséget. A közelmúltban rendhagyó kísérlettel sikerült kimutatni, hogy egyes fajok fiatal egyedeinek mind a csillagokra, mind pedig a föld mágnességére szükségük van első vándorútjuk „betájékoztatóhoz”. A csillagok önmagukban csak arra szolgálnak, hogy általában mutassák a Dél felé vezető utat.

A kísérletet német tudósok végezték a Frankfurti Egyetemen. Fiatal kerti poszátákat 4–6 nappal kikelésük után kiszedtek a fészekből és laboratóriumi kalitkákban helyeztek el. A vonulási kor eléréseig mesterséges égbolt alatt tartották őket: a kalitkák fölötti, forgó plafonon apró lámpák helyettesítették a csillagokat, mégpedig olyan elrendezésben, hogy leolvasható volt segítségükkel az északi irány.

A madarak egyik csoportja a hamis égbolt alatt a Föld mágneses terét is érzékelte. A másik csoport esetében azonban a tudósok elektromágneses terek alkalmazásával kioltották annak hatását; így ezek a poszáták egyedül a csillagokra hagyatkozhattak vonulási útirányuk meghatározásakor.

Amikor eljött az őszi vonulás ideje,

a madarakat nyolcszögletű kalitkába tették, fölöttük a mesterséges égbolttal, ám a mágneses teret ezúttal mindkét csoport alatt „kioltották”. A nem manipulált környezetben felnőtt (tehát a csillagok és a mágneses tér alapján tájékozódó) poszáták délnyugat felé próbálták elhagyni a ketrecet, vagyis abban az irányban, amelyet a kerti poszáták németországi populációja mindig is követ ősszel. A mágneses tér nélkül felnőtt egyedek viszont egyértelműen Dél felé akartak kitörni a kalitkából – ez pedig a kerti poszáták esetében súlyos tévedés.

A legtöbb vonuló madárfaj esetében, amelyek egyenes vonalban tartanak téli szálláshelyük felé, a déli irány a helyes; nekik nincs szükségük a csillagok és a földmágnesség együttes érzékelésére. Viszont a kerti poszátáknak, amelyek kerülővel jutnak el Afrikába, létfontosságú mindkét navigációs „segédeszköz” használata. „A legtöbb madárfaj akkor is fennmaradna, ha nem létezne a csillagok és a mágneses tér összjátéka – nyilatkozta a frankfurti kísérlet kapcsán James Gould, a Princeton University (USA) evolúciós viselkedéstan professzora. – A kerti poszáták azonban gondban lennének nélküle.”

Dorogman László

Fiatl barázdabillegető

Fotó: Péchy Tamás

Új madárfajt fedeztek fel Columbiában

Bernhard herceg átadja Dr. Masternek az új madárfajt ábrázoló festményt

1991-ben egy 19 éves madarász Paul Salamon és Dr. Gary Stiles egy új, a tudomány számára eddig ismeretlen madárfajt találtak DNy-Columbiában. A madár a vireo- vagy lombgébicsfélék családjába tartozik. (A mi gébicseinktől rokonságilag távol állnak). A vireofélék Kanadától Brazília déli részéig mindennütt előfordulnak, színük meglehetősen jellegtelen, olívszöld vagy szürkésolív, s az egyes fajok meglehetősen hasonlítanak egymásra. Valamennyi faj hímjének és tojójának testalja fehér vagy sárga. Egyeseknek világos szemcsíkja van, de foltok vagy csíkok még a fiatal madarakon sincsenek. A 10–17 cm nagyságú madarak, inkább az eléggé hangos, gyakran szépen csengő énekükkel hívják fel magukra a figyelmet. Er-

dőlakók, csésze alakú, gyakran leszűkített peremű fészküket mindig függőlegesen álló ágavillába erősítik. A 2–5 enyhén foltos tojóson általában mindkét szülő kotlik, s a fiókák felneveléséből is egyaránt kiveszik részüket. Eddig a családnak 37 fajt ismerte a tudomány, ami most egy újabbal gyarapodott. A felfedezésben érdekesség, hogy a madarat nem a felfedezőik valamelyikéről nevezték el, hanem az ő beleegyezésükkel egy amerikai üzletemberről, Dr. Bernard Master-ről, így a madár latin neve *Vireo masteri* lett. Ennek oka, hogy Master úr megvásárolta a madár élőhelyét, s ezáltal megakadályozhatóvá vált az erdő kivágása.

P.T.

A „madarászás” gazdasági jelentősége az USA-ban

A National Fish and Wildlife Foundation 1995-ben megjelent tanulmánya szerint az USA-ban 63 millió ember eteti a madarakat. 1991-ben 24 millió ember vett részt madarász kiránduláson és 30 millió figyelt meg nem vadászható állatfajt (ezzel szemben „csak” 14 millió vadász van). Az „aktív” madarászok száma 0,3–1,3 millió, akik 1991-ben 19 milliárd dollárt költöttek a hob-

bijukra, és 9,6 milliárdot felszerelésekre. Az átlagos madarász évente 350 dollárt költ utazásra és felszerelésre, de az aktívabbak 2000-et is. A madarászás jelentős mértékben hozzájárul a vidéki gazdasághoz is, pl. New Jersey-ben 100 ezer látogató évente 10 millió dollárt költ el, míg Délnyugat-Arizonában 38 ezer látogató 1,6 milliót.

N.Sz.

hirdetések

Beköttetés céljából keresem a *Madártávlat* I/3. és II/1. számait. Kovács Attila, 2900 Komárom, Csillag ltp. 36.

Eladó egy alig használt MINOLTA DYNAX +XI váz és 35–80 mm-es ÁF powerzom objektív és orosz 1000 mm-es tükrös objektív. Érdeklődni: (56) 425–894-es telefonon.

A szebbik nem közül keresi hasonló érdeklődésű társát, tartós kapcsolathoz egy jóérzésű, 40 éves, elhivatott madarász. „Őszi madárdal” jeligére a szerkesztőség címére.

A Helm Kiadó két új könyve

Birds of Europe with North Africa and the Middle East. Lars Jonsson. Puha-fedelű kiadás, Helm 1996. 15. 99 font.

Amikor Lars Jonsson „Európai madarai” (*Birds of Europe*) c. könyve 1992-ben megjelent, mindenütt lelkesedéssel fogadták és számos díjat is nyert. Kétség kívül kitűnő határozó, sőt, sokak szerint Európában a legjobb. Ami azonban bámulatra méltó benne az az, hogy az egész mű (a szöveg és a festmények is) szinte teljes egészében egy ember alkotása. Néhány kisebb hibát lehet csak találni benne: egyes madarak például eléggé kövérkére sikerültek (nyaktekerces és háromujjú harkály), illetve néhány családot a klasszikus határozókönyvi beállításban ábrázol (oldalról, mind egy irányba néz, pl. búvárok, partimadarak, halfarkasok), míg mások már inkább művészi produkciók (a gémekek, a legtöbb réce és a vadászszölyom). A képek mindkét esetben elsőrangúak, de abban nem vagyok biztos, hogy a két stílus keveredése egy kötetten belül igazán szerencsés. Mindennek azonban nincs jelentősége. Az eredeti könyv valójában csak két szempontból okozott csalódást: részben 25 fontos ára, részben súlya miatt, hiszen a keményfedeles kötet terepi használathoz kissé nehézkes. A Helm Kiadó ezt a két problémát oldotta meg egyszerre a puha-fedelű, 15,99 fontos áron megjelent-

tett változattal. Az eredeti, szintén szépen kivitelezett borító kék vércsét ezen méltóságteljes uhuk váltják fel.

Birds of Kenya and Northern Tanzania. Zimmermann, Turner and Pearson. Helm 1996. 40 font.

A Helm Kiadó mérőföldkövet jelentő háttérő-sorozatának legújabb kötete Kenya és Észak-Tanzánia madarait ismereti. Lapozgatás közben az embernek szinte „összefut a nyál a szájában”. 40 fontért kicsit talán drágának tűnik, de lelkes könyvgyűjtők és az erre a vidékre készülők nem lehetnek meg nélküle. Négy szerző, illetve művész alkotása (bár a külső borítón csak három van feltüntetve), amely összesen 1114 fajt tárgyal. Közülük olyan sok előfordul a címben szereplő régiókn kívül is, hogy a szomszédos országokba, pl. Szudánba vagy Etiópiába utazó madarász is e könyvet találhatja a leghasznosabbnak. A sorozat többi kötetéhez hasonlóan hosszú leíró részt és temérdek színes ábrát tartalmaz, valamint minden fajhoz mellékel elterjedési térképet és hangjait is részletezi. Érdekes tehát ezt a könyvet kérni karácsonyra.

Mindkét mű megrendelhető az MME Központjában.

Gorman Gerard

Kiállítás

A Millecentenárium jegyében, a magyar természetfényképezés kezdetének 50 éves évfordulója alkalmából, a pályázatot kiíró Magyar Természetfotósok Szövetsége (naturArt) és a Nimród Fotóklub, valamint a fő támogatók a Dunapack Papír és Csomagolóanyag Rt. és a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium tisztelettel meghívja Önt és kedves családját a „Találkozás a Természettel – Az Év Természetfotósa '96” fotópályázat díjátadására, a pályázat anyagából rendezett kiállítás megnyitójára, valamint az ezzel egy időben megnyíló dr. Tildy Zoltán emlékkiállításra.

A kiállítást megnyitja: dr. Baja Ferenc környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter. A kiállítás helye: A Magyar Kultúra Alapítvány székháza (Budapest, I. ker. Szentháromság tér 6.). A megnyitó időpontja: 1996. november 6. 15 óra.

A kiállítás megtekinthető: 1996. december 1-ig naponta 9–17 óra között.

Magyarországi települések védett természeti értékei

Aki fellapozza ezt a könyvet, színes csodákat lát: hatalmas méretű tölgyeket, fenyőket, varázslatos fasorokat, különleges alakú sziklákat, festői szépségű tavakat, végtelenbe vesző rónákat, virágözönt, és őszi lombkoronát, behavazott romokat. Hol vannak ezek a szépségek? Igen, mind itt van Magyarországon, egy nagyváros szívében, egy falu szélén vagy egy tanyához közel, egy szurdok mélyén. Miért nem találunk eddig rájuk, elmentünk volna mellettük? Szerencsére sokan vannak, akik észrevették a megőrzendő természeti kincseket. Több mint 1.000 természeti érték áll védelem alatt helyi kezdeményezés hatására, amelyeket ma önkor-

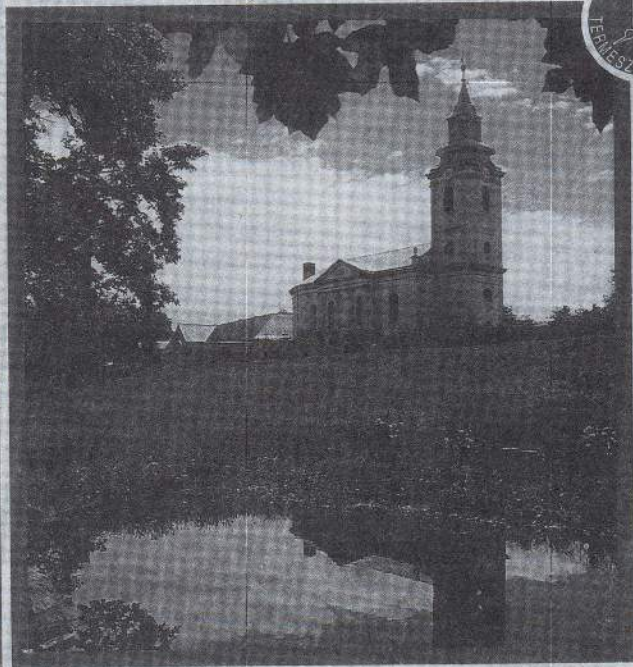
mányzatok, intézmények, lelkiismeretes magánszemélyek őriznek, védenek mindenki gyönyörűségére.

Ez a könyv elsősorban azért született, hogy mindezt ország-világ elé tárja, és arra ösztönözze az olvasókat, hogy a valóságban is elámuljanak a szépségeken, vegyék észre a madarakat, figyeljenek oda a vizek világára, fedezzék fel a rejtett természeti kincseket. Lehet, hogy pár száz métert kell kapaszkodni egy kaptárkőhöz, lehet, hogy kilométereket kell gyalogolni egy orchideás rétig. A könyv tanulsága szerint megéri a fáradságot!

A november közepén megjelenő könyv 3.500 Ft-os áron utánvételt megrendelhető a Mezőgazda Kiadó csomagküldő szolgálatánál: Gazda Könyvklub (1631 Budapest, Pf.: 16.) A csomagolási költségeket a kiadó vállalja, a postaköltséget felszámítjuk.

MAGYARORSZÁGI — TELEPÜLÉSEK — VÉDETT TERMÉSZETI ÉRTÉKEI

Szerkesztette Tardy János

Igen Tisztelt Szerkesztőség!

A legutóbbi *Madártávlat*-ban olvastam Schmidt Egon fülesbaglyokról szóló cikkét.

Nagy örömmel írhatom, hogy már az én kertemben is megjelentek. Először 1994 januárjában, majd tavaly ugyanekkor, és az idén is januárban láttam meg őket először.

A kertem Pátyon van, elég nagy és van benne egy kicsi erdeifenyőből álló facsoport. Itt tanyáztak a baglyok, mindhárom alkalommal egész márciusig. A köpetekben, amelyeket a fák alatt találtam, szőr, meg valamilyen rágcső-csontocskák voltak, sőt még egyszer egy madárkoponya-maradványt is találtam.

Sajnos a baglyok mindig előbb vetek észre engem, mint én őket és bármilyen óvatosan mászkáltam a kertben, rögtön szerteszét repültek. Az első két évben 5-6 madarat számláltam meg, az idén pedig már 10-en voltak. Sőt, most utoljára volt közöttük egy nagyon bátor madár, megvárta amíg előhoztam a messzelátót és percekig nézegettük egymást.

Nagyon kíváncsi vagyok, vajon ezen a télen is megtisztelnek-e látogatásukkal. Nagyon örülnék nekik.

Körmöczi Zsuzsánna

Nyílt levél Dr. Molnár Gyulának!

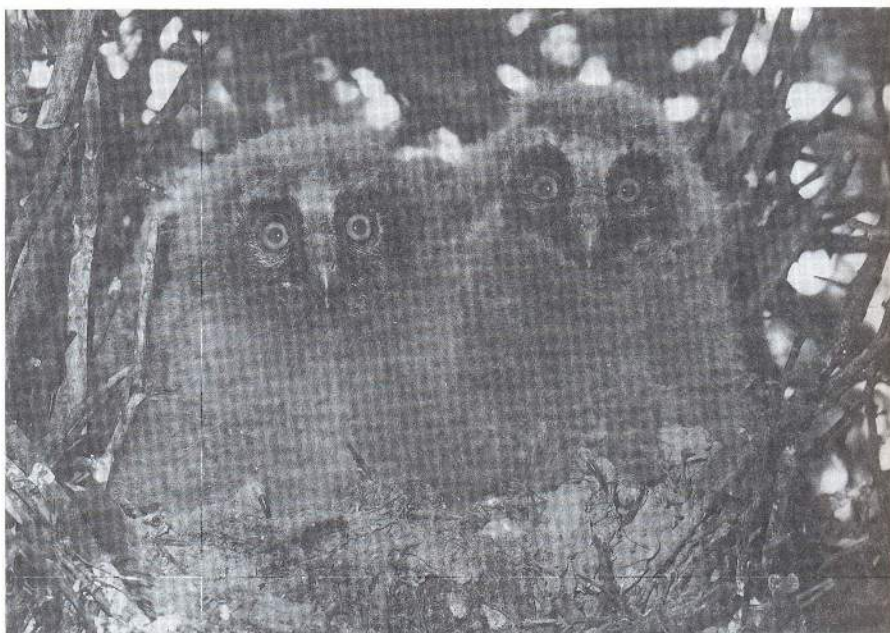
Kedves Gyula!

Örömmel olvastam „Mi lesz veled madármentés” című írását. Végre cikk jelenik meg a madármentés fontosságáról! Akkor, talán elindulhat valami a madárvédelem periferiáján álló madármentés ügyében? Fontossá válhat az egyesület munkájában?

Meggyógyított egerészölyv

Fotó: Szaák Tamás

Gyakran hoznak erdei fülesbagoly fiókákat

Fotó: Szvezsényi László

Magamról annyit: kb. óvodás lehettem, amikor megkezdtem állatmentő munkámat. Bár félttem, de levettem egy kóbor farkaskutyáról a nyakát szorító drótot. Nem bántott. Ez a segítő készítés olyan erős, hogy nem tehet ellene az ember semmit, eleve meghatározza a sorsát. Lassan 20 éve, hogy a Fővárosi Állatkertben dolgozom a madárrészlegen. 16 éve vagyok az MME tagja. Madármentő tevékenységemet is azóta folytatom, munkaidőben és azon kívül is. Tanítómesterem Dr. Ország Mihály.

1985 óta jegyzem fel a sérült, beteg vagy fiókakorú madarak bekerülésének körülményeit és a mentések eredményeit. Most dolgozom fel ezen elmúlt időszak adatait.

A hozzám bekerült madarak zöme Budapest vonzáskörzetéből kerül ki, de nem elhanyagolható a vidékről érkező madarak száma sem. Azt kell mondanom, hogy egyre nő a behozott madarak száma és egyre több az állatszerető és értük tenni akaró emberek száma is. Legtöbbjüknek sem ismeretük, sem idejük nincs a megtalált madarak gyógyításához vagy felneveléséhez, de akár a saját költségükön, több kilométert autózva, ha kell késő este beérkezve elhozzák a madarakat, hogy jó kezekbe tudják.

Hányan érdeklődnek védenecik sorsa iránt, többször telefonálva vagy belátogatva!

Ebben is rejlenének reklám lehetőségek az egyesület számára. (Pl. „Kö-

szönjük az MME nevében” embléma, az egyesület címével, telefonszámával). Idén költési időben olyan nagy volt a forgalom, hogy nyugodtan kiakaszthattam volna egy táblát a madárház ajtajára: Bajbajutott madarakkal megtelt! Fogyasztottam is az állatkert pénzén a sok drága lisztkukacot, amit a szűk költségvetés miatt nem néztek jó szemmel és szóvá is tették, hogy miért nem támogatja ezt anyagilag az egyesület?

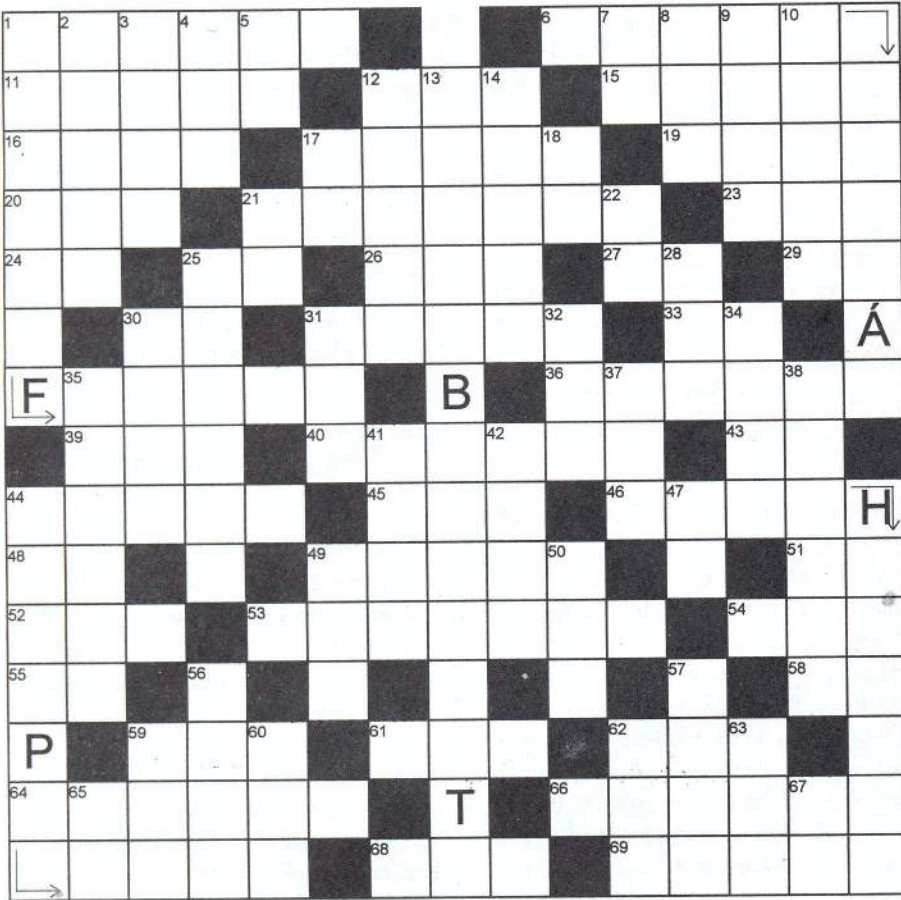
Bizonytalan lábakon áll a behozott madarak helyzete. Nem csak a pénz és helyszűke miatt, hanem mert a fertőzésveszélyre is hivatkoznak és nem alaptalanul. Úgy vélik, hogy a hazai védett madarak mentését nem az állatkerteknek kéne felvállalnia. Hiába hivatkozom arra, hogy ez a tevékenység tradíció az állatkert életében. Csak az tartja még fent ezt a munkát, hogy állatszertető emberek dolgoznak itt.

Ideje volna már valamit tenni!! Mert mit fogunk mondani a bajbajutott, védett madarakkal felkereső sok embernek? – Vigyék haza!? Csináljanak vele amit akarnak!? – Vagy irtsuk ki őket arra hivatkozva, hogy a természetes vagy nem természetes szelekció áldozatait? Akkor pedig sok madártól vennénk el az újratekérés lehetőségét. Nem beszélve a cikkben írt presztízs-veszteségről.

Köszönöm figyelemfelkeltő írását.

Az egyesülettől pedig kérek ez ügyben állásfoglalást, de legfőképpen előremozdulást!

Ottné Becsei Anna

A rejtvényben a rövid és hosszú magánhangzók között nem teszünk különbséget.

Vízszintes: 1. A bajba jutottakon segítenek. 6. Akkora mint a seregély. 11. A csillagok között szuperóriás. 12. Csapadék. 15. Névelővel fontos szerv. 16. Alant. 17. Éktelen fenszék. 19. Széna kupac. 20. Nitrogén, jód, oxigén vegyjele. 21. Agancsos állat. 23. Fohász. 24. Keresztül. 25. Irányszó. 26. Dénes, Gábor, Antal. 27. Véd. 29. Franciaországi és németországi autójelzések. 30. Névelők. 31. Lenyújtó. 33. Mutatószó. 36. Két szó: kézimunkázik, könnyezik. 39. Kis tyúk. 40. ...pogony, helység Nógrád megyében. 43. Tendo. 44. Jól lakik. 45. Világos angol sör. 46. Ragadozó madaraink közül csak a héja komoly ellensége. 48. Juttat. 49. Óbudai rész. 51. Két magánhangzó. 52. Budapesti Elektromos Művek röviden. 53. Spulnizás. 54. Mulatóhely. 55. Asztácium vegyjele. 58. Nitrogén és kálium vegyjele. 59. Gyulladás. 61. Tagadószó. 62. Madár. 64. „A” erkölcs. 66. Kicsikar erőszak. 68. Főzeléknövény. 69. Kémiai elem.

Függőleges: 1. Fészke abban különbözik a füstifecskeétől, hogy a bűvölykon kívül mindenütt zárt. 2. Vénáit. 3. Nikkel és neon vegyjele. 4. Volt nép. 5. Hal fajta. 7. Hiányosan ára. 8. Csak félig szabad. 9. Becézett fiúnév. 10. Győzelmet jelentő lépés. 12. Árusít? 13. A telet Afrika trópusain és Dél-Ázsiában tölti. 14. Bivaly, zerge, elefánt, hiúz. 17. Portugáliai, zambiai autójelzések. 18. Két magánhangzó. 21. Sportszer. 22. Étélizesítő. 25. ... Vidor, színész volt (1840–1928). 28. Magot szór. 30. Vas-ötvetzet. 31. Titokban figyel. 32. Orosz folyó. 34. Romániai folyó. 35. Származás. 37. Évszak. 38. Ilyen törzs is van. 41. Zala megyei helység. 42. Shakespeare király. 44. Gould közli, hogy nappal a forróság idején mozdulatlanul üldögelnek a gumi fák leveleinek árnyékában s ilyenkor nehezen vehetők észre. 47. Szelid erdei vad. 49. Három magánhangzó az abc-ből. 50. Kémiai elem. 56. Vissza: part mentén húzódik. 57. Vissza: Kárpát-Ukrajnai város. 59. Függ. 60. Ilyen csevegés is van. 62. Amerikai Egyesült Államok röviden. 63. Parancsolója. 65. E nap. 67. Másik kémiai elem.

Beküldendő sorok

Vízszintes 6., 46., 62., függőleges 1., 13., 44.

Beküldési határidő

1996. december 15.

Megfejtés

A *Madártávlat* III. évfolyamának 4. számában megjelent rejtvény helyes megfejtése: sarkantyús sármány, sövény-sármány, citromsármány, sordély, nádi sármány, kerti sármány, bajszos sármány, hósármány.

Nyertes

A helyes megfejtők közül Sörös Lászlóné barcsi lakos *Réthy Zsigmond Körösök vidéke* c. művét nyerte, melyet postán küldünk el. Gratulálunk!

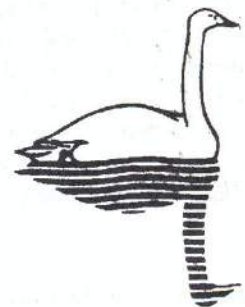
BirdLife-partnereink

Név: Lintutieteellisten Yhdistysten Liitto RY. (LIL)

• **Magyar név:** Finn Madár-
védelmi Egyesület • **Alakulás éve:** 1973 • **Taglét-
szám:** 7.300 • **Folyóirat:**
Lintumies (6), *Lyllerö* (1) •

Elnök: Christer Casagrande

• **Fizetett alkalmazottak száma:** 3 • **Cím:** Eerikinkatu 35 A 11 FIN-00180 Helsinki, Finland • **Tel. & Fax:** +358 0 694 7529

Trafipax

Csúnya idegen szó! Őszintén szólva fogalmam sincs róla, hogy szó szerint mit jelent, – és be kell vallanom nem is érdekel – elég ha annyit tudok róla; ha az úton valahol elől felvillanni látom a baljós fényt, akkor fékezni kell! Ha pedig mögöttem villan, akkor fizetni.

És, hogy mi köze van ennek a madarakhoz, azt mindjárt elmesélem.

Jó néhány éve történt, hogy egy csendes kis budai utcában akadt dolgom. Lassan hajtottam parkolóhelyet keresve, és a leeresztett ablakon keresztül a kertés városrészekre jellemző madárhangok szűrődtek be a kocsiba. Május vége volt, így javában szólt már a barátka, fuvolázott a fekete rigó, az egyik vadszőlővel befuttatott ház irányából pedig egy kis poszáta csilingelése hallatszott. Végre találtam egy üres helyet, ami ugyan elég szűk volt, de néhány próbálkozás után mégis csak sikerült az öreg Skodát bevarázsolni két autók közé.

Ahogy leállítottam a motort, ismerős hang ütötte meg a fületem. Furcsa, többszólamú zsvajgás, amely ütemesen, – de tompán, mintha hordóból szólna – áradt felém a nagy kertből, amelynek kerítésénél álltam. Fürkészve néztem a bokrokat és a fák ágait, mert a hang irányát nehezen lehetett meghatározni. Közben lázasan járt az agyam, hogy vajon hol hallottam már én ezt a hangot? Ismerős volt nagyon, – de nem tudtam rájönni, hogy honnan. És ekkor pillantásom az előttem alig öt méterre álló nyárfára tévedt, amelynek törzsén egy odú nyílása sötétlett. Onnan jött a hang.

– Hát persze! – villant eszembe a felismerés – harkály fiókák. Azért olyan

többszólamú a hang, mert vannak vagy öten. Még kicsik lehetnek, mert az odú nyílásában nem látok mozgást. A mélyből jön a hang. – Azt persze a hang alapján nem tudtam megállapítani, hogy melyik fajhoz tartoznak. Lehet, hogy nagy fakopáncs, de lehet akár balkáni is.

Erőt vett rajtam a kíváncsiság, ezért gyorsan visszaültem a kocsiba. Biztos voltam abban, hogy valamelyik öreg madár előbb vagy utóbb megjelenik, hogy megetesse szüntelenül sivalkodó csemetéit. Örültem nagyon a szerencsémnek, mert már rég szerettem volna harkályt fényképezni. Igaz sokszor találtam már lakott odút, de vagy magasan volt, vagy a fény nem volt elég, vagy olyan ijedős volt a madár, hogy inkább lemondtam a fotózásról. De itt most egész más a helyzet! Az ilyen városlakó madarak megszokták az embereket és az autókat, így megközelítésük nem okoz problémát.

És lám! Már meg is érkezett a madár. Egy nagy fakopáncs. A tarkója piros, tehát hím. Nem szállt rögtön az odúhoz hanem egy kicsit lejjebb kapaszkodott meg a törzsön, és mozdulatlaná merevedett, mert az utcasarkon egy természetes asszonyság fordult be, és felénk közeledett.

– Na ez jó próba lesz! – gondoltam. – Ha ettől nem megy világgá a madár, akkor a fényképezés sem fogja zavarni.

Az asszonyság egyik kezével póráz végén egy életunt kövér tacskót, a másik kezével pedig egy éktelenül nyikorgó kétkerekű bevásárló kocsit vonszolt maga után. Amint mellém értek, a tacskozó fásult tekintetében mintha az érdeklődés halvány szikrája csillant volna fel, és hátsó lábát felemelve arra készült, hogy megjelölje autóm csábítóan idegen illatokat hordozó bal első kerekét.

– Juj, juj! – ijedt meg az asszonyság,

mert észrevette, hogy ott ülök az autóban.

– Nem szabad! – És megpróbálta elrángatni onnét az elszánt ebet.

– Ejnye! Szégyeld magad! – Tette hozzá aztán, mert halk csordogálás jelezte, hogy a rángatással némileg elkésett.

– Semmi baj mondtam – és megpróbáltam elnézően mosolyogni, ami kevéssé sikerült, mert közben fél szemmel a madarat figyeltem, amaz pedig közben a törzs túlsó oldalán várakozott mozdulatlanul. És alig, hogy végre eltűnt a hölgy szatyrostól, kutyástól a túlsó sarkon, előszökkent és egy ugrással az odú nyílásánál termett. Karmai halcan koppantak a kergén. Erre a fiókák kórusa felerősödött, majd bebújt a nyíláson, mire a zsvajgás szinte őrjöngésig fokozódott. Néhány másodperc múlva a madár újra megjelent és csőrén egy fehér ürülékcsomagot tartva elrepült.

Még megvártam két etetést, közben szándékosan mozogtam, feltűnően kihajoltam az ablakon, hogy próbára tegyem a madár tűrőképességét. Ügyet sem vetett rám. – Ez az örvendeztem, holnap jövök fotózni.

Másnap sikerült úgy intézni a dolgomat, hogy fél tízkor már a tetthelyen lehettem. Az utca biztatóan csendes volt a tegnapi parkolóhelyem üresen várt, így aztán gyorsan befaroltam a járda mellé és megkezdtem az előkészületeket. Félig letekertem az ablakot és a vakut egy tapadókorongos gömbcsuklóval az üvegre erősítettem. A vaku azért kellett, mert bár elég sok volt a fény, de a törzs felém néző oldala árnyékban állt, s ezért deríteni kellett. Állványt helyszűke miatt nem használhattam, de nem is hiányzott mert a 300 mm-es objektívet az ablak szélén is meg tudtam támasztani.

Nagy fakopáncs

A készülődés közben a madarak többször is megetették a fiókákat. Rám nem is figyeltek, így aztán minden esély meg volt arra, hogy kitűnő felvételek készüljenek. Egyetlen dolog idegesített csupán, mégpedig az, hogy mindig éppen akkor száguldott el mellett egy-egy autó, amikor a harkály a legelőnyösebb pózban mutatta magát a keresőben. Sok nagyszerű alkalmat szalasztottam el amiatt, hogy meg kellett várnom míg lecsillapodik leshelyem vad himbálódzása, amit az elviharzó autó által keltett légörvény okozott.

Az egyik alkalommal, amint éppen az élesség beállításával bajlódtam, el-

öntött a méreg, mert hallottam, hogy megint közeledik egy botcsinálta versenyző olyan tempóban, mintha valami sebességrekordot készülne megdönteni. Ezt az alkalmat már nem akartam elszalasztani, ezért gyorsan élesre állítottam és megnyomtam a kioldót. A vaku derekasat villant, és a hatás nem is maradt el! A vezető akkorát fékezett ijedtében, hogy a féknyomok még talán ma is látszanak. Mire mellém ért, már olyan lassan ment, hogy abba még a legszigorúbb rendőr sem tudott volna belekötni!

– Nocsak, nocsak. – Kuncogtam kárörvendően. – Csak nem ijedtünk meg? – És igyekeztem a legzordabb

A szerző felvétele

arckifejezésemet elővenni, mert a vezető úgy bámult rám az ablakon keresztül, hogy majd ki esett a szeme.

Ez a verőfényes májusi délelőtt azóta is a legszebb emlékeim közé tartozik. Csodálatos fotókat készítettem, kitűnően szórakoztam és a villantásos módszer ügyes alkalmazásával jelentősen hozzájárultam fővárosunk közlekedésbiztonságának megóvásához!

Zsoldos Árpád

Madárkalendárium

November

Vége a madárvonulásnak, a csodálatos október eleji lombszíneződésnek, beköszöntenek az első fagyok és az egésznapos kirándulásokra már meleg pulóverrel, gumicsizmával, meleg zoknival kell készülnünk.

Az erdőben hiába keressük a füzikéket, poszátákat, csak egy szajkó ugrál az ágakon és méltatlankodva reccsen egy nagyot, amikor jöttünket felfedezi. Ködös hajnalokon suhan zsákmány után a kerekded szárnyú karvaly vagy a

hozzá nagyon hasonló, de jóval nagyobb héja. Lakomáik nyomait, az úgynevezett tépéseket, gyakran találjuk a kirándulások során és a hátrahagyott tollak alapján a zsákmány fajtát pontosan meg is határozhatjuk.

A bokros erdei vágásokban, a folyókat kísérő ártéri erdőkben, de kertekben, parkokban is megfigyelhetjük a süvöltők kisebb csapatait. Messziről pirosuló hímeket és a szürke alsótestű tojókat, amint a kórok vagy a juharfák magvait csipegetve halkán pityegve beszélgetnek egymás között. Ha felrebbenek, mindig jól látszanak hófehér hát-

tollaik, de vaskos fekete csőrükről is könnyen rájuk ismerhetünk.

A csízek kisebb-nagyobb csapatai főként az égereket kedveleik, de a nyírfák ágain parkokban, sőt kiskertekben is felbukkannak.

Kint a nyílt mezőkön, legelőkön novemberben még fel-felröppen előttünk egy-egy mezei pacsirta, nagy őrgébcis üldögél az út menti villanydróton és a nagy lucernatarló körül féltucatnyi egerészölyvet számolhatunk meg. Ezek a ragadozók szinte kizárólag apró rágcsálókkal, hazánkban ebben az időben főként mezei pockokkal élnek, a lucernatarlókon pedig mindig akad zsákmány számukra.

Elsősorban az Alföldön számíthatunk gatyásölyv felbukkanására. Ez a tundrai madár minden évben megjelenik hazánkban és ugyancsak a pockokat és egereket tizedeli. Általában világosabb, mint a rokon egerészölyv, de a legbiztosabban a faroktó fehérsege alapján ismerhetjük fel. Az ölyvek a dögre is rámennek, a mezőn fekvő nyúlról felrepülő ölyv tehát nem bűnös, csupán az adódó lehetőséget igyekszik kihasználni, amikor a vadászok által megsebzett és később elpusztult nyulat kikezdi.

December

Az utóbbi években ritka vendég a hó, de ha egyszer mégis megkönyörül rajtunk és fehér lepellel borítja be a háttart, különösen a nyílt területen válnak könnyebbé a megfigyelések. Nemcsak a hóban meglapuló fogolycsapat tűnik fel már messziről, de előbb észrevesszük a mezők felett imbolygó kékes rétihéját, a táplálékot kereső dolmányos vagy vetési varjakat és a gyomnövények magvait szedegető kenderikéket is.

Nagyüzem van a téli etetőn, ahol a különböző fajok nemegyszer igen érdekes viselkedésformáit is megfigyelhetjük.

Karvaly

Fotó: Lőrincz István

Gatyásölyv

Némely években inváziószerűen, nagy csapatokban bukkannak fel hazánkban, de egész Közép-Európában az észak felől érkező csonttollúak. Ezek a bóbítás, fekete torokfolttal és sárga farkvéggel jellemezhető fahéjszínű madarak általában szelídek, bizalmasak, néha egészen közel engednek magukhoz. Különösen kedvelik az ostorfa termését, de szívesen fogyasztják az egyre gyakrabban ültetett díszberkenye narancspiros gyümölcsét és a fákon maradt fonnyadt almákat is. Ahol sárga fagyöngyre bukkannak, egykettőre megtisztítják az ágakat. A budapesti Városligetben és Népligetben az ostorfák után részben a japán akác termését „lelegelik”.

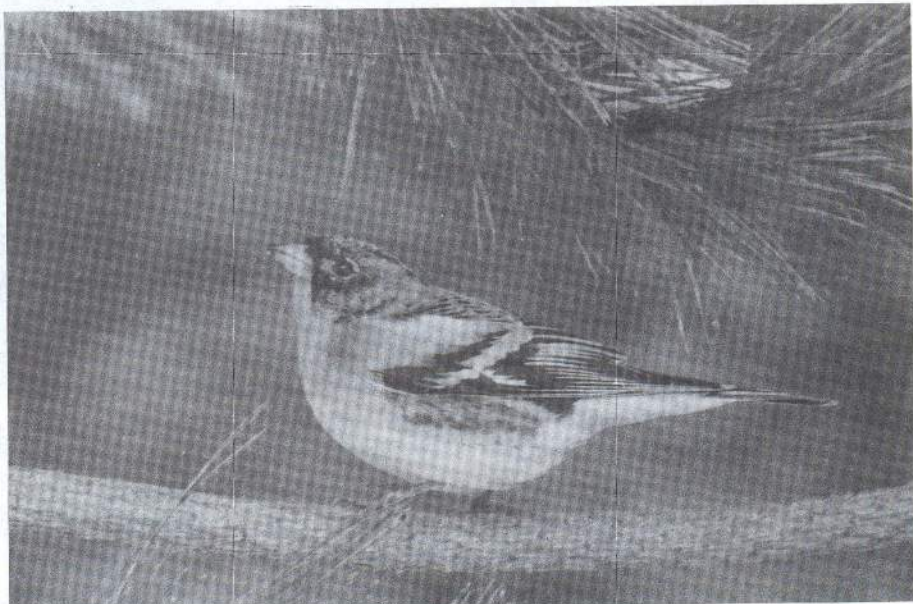
Másik inváziós madarunk, a csizékel rokon zsezse ritkábban látható, de kis számban minden télen előfordul. Figyelj a repülő madár jellegzetes „gyegyé” hangjára, ez sokat segíthet!

Ha beáll a Balaton, jég alá kerülnek a halastavak, a vízimadarak jelentős része délebbre vonul. A Dunán és kisebb mennyiségben a Tiszán azonban ilyenkor is akad megfigyelni való. Kontyos-

és kercerécék, kis és nagy bukók és persze tókések úszkálnak a vízen, köztük itt-ott egy-egy kormorán is felbukkan. A Duna zátonyain sirályok százai üldögélnek, a part mentén néha egy-egy kóborló hegyi billegető repül végig. Hosszú farka alapján messziről talán barázdabillegetőnek vélnéd, de ha sikerül megpillantani az alsótest sárga színezését és hallod a hangját is, máris

kész a madár „személyi igazolványa”. December végén, bármilyen furcsának is tűnik, már a következő szaporodási időszak első jeleivel is találkozhatunk. A macskabagoly este és éjszaka felhangzó, kísértetiesnek tűnő „hu-hu-hu-huuu” kiáltásában már benne van a következő év és a jövő minden ígérete.

Schmidt Egon

Téli pinty

Péchy Tamás felvételei

Az afrikai harcsa

Ez a trópusi halfaj hazánkban még alig ismert, őshazája Afrika. Legfőbb tulajdonsága, hogy csak a kimondottan meleg – 22–32 °C-os – vízben tud megélni. Ha a víz hőmérséklete tartósan 20 °C alá esik, első reakciója az, hogy tovább nem táplálkozik, 16 °C-os vízben elpusztul.

Különös tulajdonsága az oxigén felvétele. Kopoltyúja van, mint a többi halnak, de mögötte kezdetleges tüdő található. Ezért tüdős harcsának is hívják. Időnként feljön a vízfelszínre és tüdejével is levegőt vesz. Ha lezáránk a víz alá egy kettrecbe, elpusztulna.

Ez a hal rendkívüli teljesítményre képes. Őshazájában ha a nagy szárazságok idején az élőhelyén a meder kiszárad, éjszaka a harmatos fűvön kilométereket képes két mellső uszonyára támaszkodva elmászni, nagyobb mélységű vizet keresve. Ha erre nem lát esélyt, annak a medernek az iszapjában, ahol addig élt, leássza magát akár 1 m mélységig, úgy, hogy közben egy szívószál nagyságú lyukat hagy maga után, amelyen később levegőt tud venni. Így vészeli át a több hónapig tartó száraz évszakot is. Ha ismét elered az eső, megtelik a tó vagy a folyómeder vízzel, akkor kiássza magát és éli tovább életét.

Testformája kicsit hasonlít a hazai harcsára. 8 szál bajusza van, erősen lapított feje több csontlemezből tevődik össze, rendkívül kemény. A törzse viszont az angolnáéhoz hasonlít, ezért is hívják népi nyelven „angolna harcsának”.

Táplálkozása változatos, megeszik minden nála kisebb élőlényt. Színezete a szürkésfeketétől a márványló fehérig változik. Testtömege felnőtt korban 2–6 kg, de őshazájában mértek már 21 kilóst is.

Magyarországon 1986 óta próbálkoznak tenyésztésével. Az anyagából az ikrát kifejik, összekeverik a hímek haltejével és állandó vízfolyású üvegedénybe teszik. Az ikra 24 óra alatt kikel. Növekedése rendkívül intenzív. Megfelelő táplálkozás mellett 6 hónap alatt eléri a 60–70 dkg-ot. Húsa szálfka mentes, nagyon jó minőségű és koleszterin mentes.

Molnár Dénes
8. osztályos tanuló

Új vendég a kertben

Zalakaroson, egy hatalmas erdő tövében van egy kis telkünk, ahol gyakran szoktam madarászni. Általában erdei fajokkal találkozom, de mivel közel van a Kis-Balaton, nem ritka a kormorán, a danka sirály, a szürke gém vagy a tőkés réce. Tudvalevő, hogy ritkaságaink közül a réti sas és a fekete gólya is költ ott, így előfordul, hogy néha egy-egy pl. erre is elvitorlázik. Természetesen mindig nagy lelkesedéssel számolok be róluk. Télen kevés a madár, ami azzal magyarázható, hogy nem sokan etetnek, s madárberkenye vagy egyéb bogyó sem akad, amivel jóllakhatnának.

Az idén egy új vendég jelent meg a környéken. Eddig sosem láttam, de idén valamilyen csoda történt. Váratlanul, töme-

annyan. Ez a hím igen különös volt. A faj többi egyedétől könnyel el lehetett különíteni, ugyanis csonka volt a farka. Az egyik toll itt hiányzik, a másik törött stb. De attól még boldogan élt, s reggelente mindig ott üldögélt a kert egyik kiemelkedő pontján, miközben vigan „hütyögött” és gyatra faroktollait rendezgette.

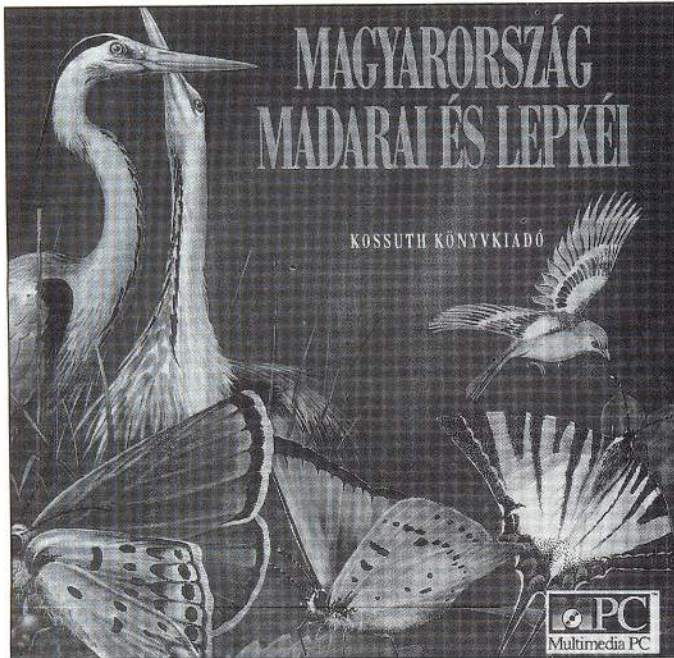
Az idén rájöttem arra, hogy bizony érdemes egy-egy fajra „rászállni”, alaposan megismerni, mert még van idő, s addig törődjünk velük, amíg megőrizhetjük természeti értékeinket, s természetes, sértetlen élőhelyükön találkozhatunk velük. Szeretném, ha mások is rászánnák magukat egy-egy ilyen kis kerti expedícióra, s a néha talán fárászto, várakozásokkal teli kutatás

gesen megjelentek a kerti rozsdafarkúak. Voltak napok, mikor 10–15-ös nagyságrendben figyeltem meg őket. A legközelebbi pár a szomszéd kertben költött, sikeresen öt fiókát nevelt, valamint reptetett. A hím sokszor méterekre tölem tömte rovarokkal az éhes torkokat, amint hangosan zajongtak mind-

mellett örömeiket is lelnék benne, s mint egy kellemes, tanulságos élmény, úgy gondolnának vissza az élő kincseinkkel való találkozásra.

Farragó Ádám
14 éves tanuló

A CD-ROM ára 5.500 Ft (ÁFA-val) megrendelőinknek: 4.990 Ft (ÁFA-val)

Megrendelhető a Kossuth Könyvkiadónál (Cím: 1043 Budapest, Csányi László utca 36., telefon: 370-0610, Fax: 370-0602/211)

Megrendelő neve: Címe:

(A megrendelőlap fénymásolatát is elfogadjuk.)

Ország Mihály Mindent lehet, de krokodilt – azt nem!

Az elmúlt évtizedekben sokféle közönséges és különleges állatfaj került a lakásomba részben saját kedvtelésből, részben valamiféle kényszerűségből. Amióta állatorvos vagyok, és híre ment annak, hogy érdeklődöm a nem háziállat madarak, kismamák, hüllők iránt, a legkülönbözőbb sérült és beteg, védett és nem védett madarat, emlőst juttatják el hozzám. Ezeket a sokszor mozgásképtelen állatokat az emberek többsége megsajnálja és magához veszi. Az esetek egy részében néhány nap múlva nálam kötnek ki az éhségtől és szomjúságtól teljesen legyengült állatok. Nekem mint állatorvosnak kötelességem megkísérelni az életük megmentését. Sokan azt is természetesnek veszik, hogy a beteget nálam hagyják. Hiába akarok gyógyszert, eleséget, tanácsot adni, az állat itt marad, a patronálója pedig megkönnyebbülve távozik. A szárnyon lőtt, fészekből kiesett, törött szárnyú madarak élete menthető, de repülni többet nem tudnak. Életük végéig valamelyik kalitkában laknak, szakszerű tartás mellett, kétszer annyi idős korukig, mint ameddig a szabadban élnének!

Nem szakkönyvet szándékoztam írni az állatok tartásáról, csupán - amennyire elfoglaltságom és e könyv keretei megengedték - egy kis ízelítőt szeretnék adni eddigi élményeimről, tapasztalataimból, állataim életéből.

VILÁGÖRÖKSÉGÜNK: A TERMÉSZET I.

MAGYARORSZÁG MADARAI ÉS LEPKÉI

Magyarország 170 madár- és 828 lepkefajának részletes ismertetése a századelő tudományos alpműveinek felhasználásával, dr. Balogh János akadémikus, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állatrendszertani Tanszékének vezetője előszavával. 600 oldalnyi szöveges leírás, 75 madárhangbejátszás, 672 színes és fekete-fehér illusztráció és 50 színes táblakép mutatja be a hazánkban honos, részben már kihalt állatokat.

A KIADVÁNY AZ ALÁBBI MŰVEK NYOMÁN KÉSZÜLT:

Abafi-Aigner Lajos:
MAGYARORSZÁG LEPKÉI
(Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, 1899)

Chernel István:
MAGYARORSZÁG MADARAI
(Magyar Ornithológiai Központ, Budapest, 1899)

Herman Ottó:
A MADARAK HASZNÁRÓL ÉS KÁRÁRÓL
(Földművelésügyi Minisztérium, Budapest, 1908)

Herman Ottó:
ARANY, TOMPA, PETŐFI ÉS A NÉPKÖLTÉS MADÁRVILÁGA
(Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1983)

Nagy Jenő
AZ ERDŐ MADÁRVILÁGA
(Tiszántúli Madárvédelmi Egyesület, Debrecen, 1936)

Nagy Jenő:
EURÓPA RAGADOZÓ MADARAI
(Tiszántúli Madárvédelmi Egyesület, Debrecen, 1943)

Megrendelhető vagy megvásárolható az MME Titkárságon (1121 Budapest, Költő u. 21.)

